

פרוטוקול מס' 168

מישיבת ועדת העבודה
מיום ב', כג' בטיון תשל"ה - 2.6.75, שעה 10.00

נכחו:

חברי הוועדה:

- ש. ארבל-אלמוזלינו - היו"ר
- א. אבטבי
- פ. גרופר
- ס. דרובלס
- ל. דיציאן
- י. דרניצקי (יודין)
- ג. זיידל
- ד. לוי
- א. לבנבראון
- ח. שמעוני

מוזמנים:

- ש. להט - ראש עיריית תל-אביב
- מר אוניקובסקי - סגן ראש עיריית תל-אביב
- ע. לפיד - עיריית תל-אביב
- ד. ויינשל - מנכ"ל משרד השיכון
- מר תירוש - מנהל הרשות לבינוי ושיקום
- ב. אבלין - היועצת המשפטית למשרד השיכון
- א. לוי - מטעם "עמידר"
- א. רון - נציג ועד השכונות בתל-אביב
- ד. רוטר - המוסד לביטוח לאומי
- ת. פנחסוביץ - משרד המשפטים

מוזכיר הוועדה: י. שימרון

רשמה: ח. בנקין

סדר היום:

- (א) הפעלת חוק פינוי ובינוי אזורי שיקום - הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת ח. שמעוני.
- (ב) חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 17), משל"ה-1974 - הצעת חוק קמ"ו של חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמוזלינו.

היו"ר ש. ארבל-אלמזלנין: אני פותחת את הישיבה.

אני מקדמת בברכה את האורחים הנכבדים. הנושא שלפנינו הוא הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת שמעוני בקשר להפעלת חוק בינוי ופינוי אזורי שיכון. פתחנו כבר את הדיון בנושא זה ושמענו דברים כלליים מפי המנהל הכללי. שמענו גם הרצאה מאלפת של חבר-הכנסת שמעוני בקשר לנושא זה. הספקנו לערוך סיור חטוף בירושלים, אך לא היה זה סיור יסודי בו אפשר ללמוד את כל הבעיות. לאחר החלפת דברים הגעתי למסקנה שרצוי לברר את הנושא הזה לגבי כל עיר ועיר בנפרד. למעשה מתרכזת הבעיה בעיקר בשלוש הערים הגדולות: ירושלים, תל-אביב וחיפה, ומאחר שתל-אביב היא העיר בעלת הריכוז הגדול ביותר של שכונות הסעונות פינוי ובינוי החלטנו להתייחס תחילה לעיר זו ולאחר מכן נעבור לערים האחרות.

אני מבקשת מחבר-הכנסת שמעוני להכניס אותנו שוב לתמונה במשפטים קצרים. לאחר מכן נשמע מפי ראש עיריית תל-אביב מה המצב בתל-אביב, במה יכול חוק פינוי ובינוי לסייע בפתרון הבעיות, במה הוא משמש גורם מפריע ומדוע לא ניתן להפעיל אותו. כך נלמד מה צריך לתקן בחוק. ייתכן שלא די בהפעלת החוק אלא צריך גם ללכת בדרכים אחרות. נשמע מה יקף הבעיה בתל-אביב.

ח. שמעוני: הבעיה שהעליתי היא אם לטפל בנושא

זה של פינוי משכנות עוני על בסיס אינדיבידואלי וטיפול בכל פרט הפונה בעניין זה או בכל פרט שמזדמן, או טיפול כולל באתר, בינוי האתר וטיפול באוכלוסייתו. אם מתייחסים לבעיה זו כאל בעיה מקיפה הדורשת פתרון כללי, יש לכך השלכות לכאן ולכאן: מצד אחד דרוש מבנה חברתי-תרבותי משכנה מסויימת ויש צורך באפנסגרוציה, ומצד אחר קיימים במקום חיים קהילתיים. אמנם מדובר באוכלוסיה חלשה מאד מבחינה כלכלית, אבל לאוכלוסיה זו יש דבק חברתי, וגשאלת השאלה אם כדאי לפורר אותו כאשר ידוע שבמקומו לא יבוא דבר.

בעיה אחרת היא אם לנסות למצוא

פתרון במסגרת חוק או שלא במסגרת חוק. הנסיון מלמד שכאשר היה העניין במסגרת חוק נשארו אותן שכונות על תילן ואולי הן בלות יותר עכשיו כי שיני הזמן אוכלים בהן. הנסיון הקצר שיש לנו לגבי חוק פינוי ובינוי מראה שהשימוש בחוק מקשה. על-פי נתונים הכלולים בתזכיר של ראש עיריית תל-אביב לשעבר, מר יהושע רבינוביץ, לשנת 1971 מדובר על 28 אלף משפחות או 110 אלף נפשות בתל-אביב המתגוררות בשכונות עוני, מהן 12 אלף במצב קריטי. אני רק יכול לומר שהתבלות הבתים בתל-אביב גדולה יותר מאשר בירושלים, ויש לה שני גורמים מאפיינים: א) טיב הבניה. בתל-אביב הבניה היא מבטון והאיכות והלחות הן גורם מאכל בשכונות; ב) 80% משכונות העוני באזור זה, מאותו הסוג הקריטי שדיברתי עליו, הם בבעלות המדינה או בבעלות חברות ציבוריות, דבר המקל על הכנת תכניות כוללות, שלא בירושלים בה רוב הבעלויות הן בידי בעלים פרטיים ומשום כך קשה להגיע לאיזה תכנון או מעקב. בתל-אביב יש דיבוי שלילי, ואם כי זה גורם שלילי מבחינה חברתית, מבחינת העניין הנדון זה גורם חיובי. אולם ייתכן שאני טועה דווקא בחתך זה, כי היום שמעתי את דברי ראש העיר ברדיו שדווקא אוכלוסיית עוני זו גדלה בתל-אביב ואם היתה נשירה היתה זו נשירה של זוגות צעירים. ייתכן שזה החמיר את הבעיה. על כל פנים העובדה שיש דיבוי שלילי היא גורם שאינו מכביד על העניין.

לפי אותה תכנית שדובר עליה, מ-1972

ואילך יימצאו 12 אלף פתרונות לאותם המקרים הקריטיים, ופרוייקט זה היה צריך לעלות, במחירי 1971-1972, כ-390 מליון לירות. ב-1974, על-פי האמור בתזכיר של מר חלמיש, בא עידכון של אותה תכנית, ואז דובר על פתרון ל-10 אלפים משפחות. היום שמעתי ברדיו שראש העיר מדבר על 16 אלף איש הנמצאים במצב קריטי. אם אני מתייחס לנתונים של 1972 ושל 1974 הרי המצב הודע בצורה בולטת לעין.

עם כל זאת שנתור ירושלמי אני ער

לבעיות ירושלים ואני ער גם לבעיות חיפה, נראה לי שהבעיה המאסיבית ביותר של שכונות העוני היא בתל-אביב, ולפי דעתי, פתרון בעיה זו בתל-אביב יביא פתרון לאוכלוסיה רחבה ביותר. בביקור אחד חטוף של שש-שבע שעות יחד עם מר רון ממש נדהמתי לראות את המצב בשכונות העוני בתל-אביב. נכון שמצב השכונות בירושלים קשה, אבל המצב הפיזי של השכונה בתל-אביב ממש לא יאומן. במרבית השכונות יש גם הרס קהילתי. במאה-שערים,

ח. שמעוני:

למשל, אפנים המבנים בליים אבל יש עדיין חיים קהילתיים. ההתרשמות שלי היא - וייתכן שזו התרשמות בסטף שאינה קולעת - שיש הרס קהילתי בתוך השכונות בתל-אביב.

נושא שהתרשמתי ממנו בנוגע לחוק עצמו הוא הנושא של כפר שלם. מקום זה יכול להיות אב-טיפוס לביצוע החוק, כשהקרקות הן בבעלות הסדינה. למעשה ניתנת אופציה למר חלמיש לטפל בכל הענין הזה, ואיך שהוא יש דריכה על המקום, כאשר הבעיות הן אותן בעיות שכבר עמדתי עליהן. האוכלוסיה אומרת שאינה רוצה לעזוב שכונת עוני אחת על-מנת להיכנס לשכונת עוני אחרת וראיתי בניינים חדשים מאד סמוך לכפר שלם, אך שם יש שממה חברתית.

זה בלבנה.

ש. להט:

ח. שמעוני:

יש שם עומס של ילדים ועזובה והתפרעויות. ראיתי שרידים רציניים של שכונת עוני, והתושבים צנדקים. מצד אחר הם אומרים: בונים לידינו שיכונים לאו דווקא לבינוי שכונות עוני ואם ישבצו אותנו שם לא נצטרך להתרחק וגם תהיה אינפסצריה חברתית וכלכלית. יש לי הרגשה שענין כפר שלם לא נלמד כהלכה מבחינת ביצוע חוק פינוי ובינוי ובעשים שינושים שונים בענין זה. מצד אחד דרוש פתרון אינדיבידואלי לאנשים ומצד אחר צריך להפעיל את החוק כדי לפתור את הבעיות האינדיבידואליות האלה. אני יוצא מתוך הנחה שלפי חוק זה צריכים לטפל באתר שלם ובקהילתו של אתר שלם, ואם אין עושים זאת איני רואה את ההבדל בין זה לבין הפקעה רגילה.

האם הדיון הוא על מהות החוק והשלכתו

ש. להט:

על תל-אביב או הבעיה היא כפר שלם? אם מדובר בכפר שלם אני יכול לדבר בנושא זה בלבד שעתיים.

הבציה אינה כפר שלם. חבר-הכנסת שמעוני הזכיר אותו כדוגמה.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

ש. להט:

מספר מלים לגבי היקף הבעיה. לדעתי, הבעיה כפי שהיא מתרכזת בתל-אביב - יפו אינה מיוחדת לעיר זו אלא היא בעיה לאופיית ממדרגה ראשונה שהריכוז שלה הוא בתל-אביב. אני בסך-הכל איני מודאג לטווח ארוך מבעיית הבטחון כי לגבי נושא הבטחון יש לנו, לדעתי, תשובה ואין לנו פתרון. אבל בנושא שכונות העוני אין לנו לא תשובה ולא פתרון, ואם יש סכנה לקיומה של מדינת ישראל הרי היא מתמקדת רק בנקודה זו ולא בנקודה אחרת.

האם לדעתך אין בכלל פתרון לבעיה זו או שאין פתרון לטווח קצר?

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

ש. להט:

אין פתרון, לדעתי, לטווח הקצר והשאלה היא רק מה זה טווח קצר. אינני רוצה פתרון לטווח של חמש-שמונה שנים.

נקודה נוספת - אני חושב שבתל-אביב הבעיה היא הקריטית ביותר ויש לה השלכות מסוימות בגלל המהות הזאת. יש מקומות בארץ שאפשר להתווכח על הרובד התרבותי המצוי בהם. באזורי המצוקה של תל-אביב אין שום תרבות לדור הצעיר, וזאת משלוש סיבות: (א) בגלל נושא האורבניזציה; (ב) בגלל הניתוח המוחלט בין הדור הצעיר לבין דור האבות; (ג) כל המערכת של התרבות הישראלית הקיימת הביאה למצב של חוסר תרבות מוחלט באזורי המצוקה האלה. התרבות פשוט אינה קיימת שם. אני חושב שהדבר המסוכן ביותר בחברה הוא חוסר מסגרת תרבותית כלשהי.

הבעיה בתל-אביב הוחמרה ברגע שהחלו לבנות בשטחים הפנויים של תל-אביב. ברגע שהתחילו לבנות מעבר לירקון גדל הפער, ומבחינה פסיכולוגית זה גורם ממדרגה ראשונה. כדאי שנזכור שבתל אביב הבעיה קיימת בעיקר בדרום, אבל לא רק בדרום. חלקים של רמת-החייל אינם יותר גרושים משכונת פלורנטיין. בנתונים שיש לי מדובר על 16 אלף משפחות במצב חמור ביותר.

ש. להט:

לגבי נושא החוק, החוק קיים מזה תשע שנים ובתל-אביב ניסו להחיל אותו רק לגבי כפר-שלם. אינני חושב שהוא שינה במאומה באופן מהותי, וזאת מכמה סיבות: הסיבה היא שאנו חברה שבה יש כל הזמן מצב של רגרסיה וארוזיה מבחינת אכיפת החוק. המצב בפועל הוא שאנחנו מדכפים את החוקים פחות ופחות. שנית, אני חושב שבסך-הכל החוק כפי שהוא קיים והקומפנסציה שהצו לתת לאנשים לא פתרו את הבעיה. כדי להתחיל לפנות אנשים ברצינות, או יותר נכון כדי לשקם אותם אנשים מאזורי המצוקה, צריך להתייחס לכל מקרה ומקרה בנפרד ולהבטיח דבר אחד: שלא תהיה הרעה במצב הכלכלי או הסוציו-אקונומי של המשפחה. אסור להסתמך על סטטיסטיקות וסמוצעים אלא צריך לראות את התנאים הקיימים, עם המנטליות של האוכלוסייה הזאת. אי-אפשר להתעלם מכל אלה ולומר שמנסים אך ורק לכפות את החוק.

לפי הנתונים של אריה שחר היתה תחלופה של 100 אלף תושבים בתל-אביב-יפו. אני חושב שהוא לא כל כך מדייק והמספר גדול יותר למעשה, אבל זאת אסמכתה.

ה. זיידל: איזה אחוז זה?

ש. להט: זה שלישי מאוכלוסיית תל-אביב.

ה. זיידל: לאן עברו אותם תושבים?

ש. להט: כאמור, היתה תחלופה של 100 אלף תושבים, וזה שלישי מהאוכלוסייה של תל-אביב. לפי בדיקה מחודש דצמבר 1974 יש בתל-אביב 357 אלף תושבים. אותו שלישי שעזב ושהוא רובד חברתי שלם, בעיקר בגילאים צעירים בין 25 ל-38, פשוט לא היה יכול להרשות לעצמו לגור בתל-אביב בגלל יוקר הדירות. במקום אותו רוב שעזב נכנסה לתל-אביב שכבה סוציאלית נמוכה והיא באה מכל קצות הארץ. ביום ו' דנתי בנושא זה עם שר הסעד. החוק הקיים אינו מגביל משפחה נתמכת ב-100% על-ידי משרד הסעד, ואותה משפחה יכולה לעבור לכל מקום שנראה לה. ברור שכל משפחה כזאת נמשכת לתל-אביב כי הרבה יותר טוב להיות שם מאשר להיות משפחה בודדת או שתי משפחות בודדות במצליח או במקום אחר.

מנכ"ל משרד השיכון העיר בהערת ביניים שלא רק בתחום הזה יש התפוררות, אלא תל-אביב בכללה היא במצב של התפוררות מסויימת. לדעתי, יש היום בתל-אביב תרבות של התפוררות חברתית, ואסביר זאת. כיום מדברים אנו בדרך-כלל על 8.6% מעל גיל 60. בתל-אביב האחוז הוא למעלה מ-15 כשהעקומה היא בכיוון עליה. כלומר, כל הפחתה במספר התושבים היא בגילאים הנמוכים. שנית, היום המדיניות המוצהרת של הממשלה היא פיזור אוכלוסייה. יש כוונה להפנות בעיקר אנשים צעירים למעלות-תרשיטה, לשלומי וכיוצא באלה. אמרתי לראש הממשלה שלו מדיניות זו היתה מתבצעת הלכה למעשה, אני, כראש עיריית תל-אביב, הייתי מוכן לעמוד בראש מסע כזה לתיאור מבקשים זאת ממני, כי אני רואה בכך דבר חשוב מאין כמוהו מבחינה לאומית. מה שקורה הוא שכאשר זוג צעיר רוצה לגור בתל-אביב דירה בת 75 מ"ר צריכה לעלות לו כיום 160-170 אלף לירות, ותוך זמן קצר יהיה סחירה של אותה דירה 180-200 אלף לירות. מה קורה בפועל? זוגות צעירים אלה מבקשים ללכת למקומות בהם הממשלה מציעה דירות. הולכים לראשון-לציון, לכפר-סבא כי שם אפשר להשיג אותן דירות ב-120-130 אלף לירות.

מדיניות זו גורמת לשלושה דברים: ראשית בתל-אביב יכולים לגור או אנשים מאד אמידים או אנשים מאד עניים, ואין מצב יותר גרוע לעיר ולחברה מאשר קיטוב חברתי שכזה. שנית, אם בחברה חסר רובד גילאי של 25-35, יש לכך השלכות לכל אורך הדרך. יש בעיה של עבריינות ומקורה בעובדה הזאת, כי הגילאים הטובים להתמודד עם שינוי תופעות חיים במסגרת קהילתית הם דווקא הגילאים החסרים. שלישית, זו בעיה לאומית ממדרגה ראשונה. תרבות, רבותי, יכולה להתפתח רק בעיר מטרופוליטנית שיש בה שכבה הטרובגנית. אם ברחובות יהיו עוד ששה מכוני-וייצמן עם מוסחים שונים, תרבות שם לא תצמח, כי תרבות יכולה להתפתח במטרופולין בתנאי שהוא מקיים חברה הטרובגנית. ניקח את ירושלים. בירושלים תרבות לאומית בתרבות אינה מתפתחת. תיאטרון ומוסיקה מקורם בתל-אביב ולא בשום

ש. להק:

עיר אחרת.

אשר לבעיה של אותן 16 אלף משפחות שבהן דנו, לדעתי, אסור לראות את פתרונה כפתרון בתוך תל-אביב, כי משמעות הדבר היא להנציח את המצב. יכול להיות שאפשר להעביר את האנשים מכפר-שלם לבתי מידות. זה יפה אבל זה לא פתרון, כי צריך לראות את החלוקה החברתית הזאת באספקט סוציאלי ולא באספקט מוניציפלי.

מר אוניקובסקי:

לשאלותיו של חבר-הכנסת שמעוני בקשר ל-16 אלף המשפחות שעליהן הוא דיבר. המספר הזה הוא סטטי. עם כל הפתרונות שאנו נותנים במשך שנה - בין 1,500 ל-1,800 פתרונות לשנה - תמיד מתוסף כמספר הזה של תושבים חדשים הנופלים לנטל על הציבור. אני חושב שצריך לגשת לפתרון בעיה זו באופן מאסיבי. בכל אופן תמיד צשורים אנו באותו מספר של 16 אלף משפחות.

חבר-הכנסת שמעוני, אולי אין זה ידוע לך אבל אנחנו מציעים פתרון באותה הסביבה. באותו נווה-צהל הצענו 100 פתרונות. הבעיה היא אם מקבלים את הפתרונות האלה. יש לנו ויכוח עם האוכלוסייה ולא כל אחד מקבל את הפתרון המוצע.

א. לבנבראון:

באילו תנאים מוצעות הדירות?

מר אוניקובסקי:

אנחנו צריכים לדאוג גם לאינטגרציה ולכן הצענו פתרונות גם בחלק הצפוני של העיר. אם מדברים על התנאים, אנחנו מוגבלים בענין זה. יש קריטריונים מאד ברורים שמשדד השיכון קובע. ניקח משפחה ממוצעת בת שש נפשות הגרה בדירה בת שלושה חדרים. בעד החדר הראשון היא מקבלת פיצוי של 30 אלף לירות, בעד כל חדר נוסף - 25 אלף לירות, ומהלך הדיסק - 3 אלפים לירות. כן היא מקבלת 3 אלפים לירות באופן חד-פעמי להעברה. משפחה כזאת יכולה להגיע ל-90 אלף לירות. המשכנתה גבוהה ובתנאים נוחים. המשפחה יכולה לקבל פתרון לדירה אבל לא זאת הבעיה. אינני חושב שנפתור את הבעיה על-ידי קריטריונים נוקשים, כי לדעתי צריכים לספל באופן אינדיבידואלי בכל משפחה. לדעתי, החוק הקיים והתיקונים לא יוסיפו ולא יגרעו. החוק הנדון קיים מ-1965 ואולי השתמשנו בו במקרה אחד ויחיד בלבד.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלין:

מדוע? האם החוק אינו טוב?

מר אוניקובסקי:

החיים יותר חזקים מהחוק. אגב, גבירתי היושבת ראש, חמש עד שמונה שנים בבעיות של דיור הן טווח ארוך ולא טווח קצר במושגים של בני-אדם. צריך לראות את הבעיה באספקט הציבורי-החברתי שלה, כי עיריית תל-אביב עצמה אינה מסוגלת לפתור את הבעיה, גם לא בגבולות המוניציפליים שלה.

ד. לוי:

האם אתם סבורים שתפקיד כזה חייב להיות בידי רשות ממלכתית, כגון משרד השיכון, ואתם מעוניינים להתפטר מכל העניין?

מר אוניקובסקי:

ודאי שאיננו מעוניינים להתפטר מהעניין. אני רק אומר שאינני רואה פתרון בחוק. קודם כל דרושים משאבים כספיים.

א. לוי:

זה דבר שאינו קשור לחוק.

מר אוניקובסקי:

החוק במקרה זה אינו סוסיף ואינו נורע, ואינני יודע אם אפשר להשתמש בו בחיים היום-יומיים. אם רוצים להגשים משימה כזאת של העברת 16 אלף משפחות, שהן 22% מאוכלוסיית תל-אביב, דרושה עבודה קהילתית אינדיבידואלית לגבי כל משפחה ומשפחה. אינני מאמין בפתרונות כוללניים לענין זה. אם תרצו לשקם היום 16 אלף משפחות אלה בשכונות מסוימות, תגיעו לאותו מצב חברתי בכל המקומות.

ש. להט:

בתל-כביר, למשל, גרים אנשים שפונד
משכונת התקווה, והם אומרים: החזר
אותנו לרחוב נתן. אמנם היתה לנו שם דירה יותר קטנה, אבל הרגשנו יותר
טוב מאשר בתל-כביר בקומה השלישית, כשאין איפה לתלות כביסה, אין
מקום לילדים לשחק.

מר אוניקובסקי:

דבר אחד צריך להיות ברור: עיריית
תל-אביב לא חשבה להסתלק מפתרון
הבעיה הזאת, אבל לדעתי היא לא תמצא פתרון בגבולות המוניציפליים שלה.
איננו אומרים שנעביר את כולם אל מחוץ לתל-אביב, אבל ברור שחלק מהבעיה
צריך לבוא על פתרונו מחוץ לתל-אביב. לדעתי, צריך שתקום רשות מיוחדת,
רשות ממלכתית-עירונית, שתטפל בעניין זה, כי החוק חל רק לגבי כפר-שלם.
אבל הבעיה אינה כפר-שלם.

ג. זיידל:

מה עם "חלמיש"?

מר אוניקובסקי:

בכפר-שלם מתגוררות היום כ-950 משפחות.

הבעיה השניה הקיימת כיום בתל-אביב
היא זו: מי שנמצא על אדמות הלאום יכול לקבל פיצוי כלשהו, אבל יש
אלפי משפחות הגרות בתנאי תת-דיוור על קרקעות פרטיות, ולגביהן אין לנו
בכלל פתרון כי אינן יכולות לקבל שום פיצוי, והבעלים מקבלים את הבית
או את הקרקע פנויה ללא כל תשלום מינימלי כלשהו. לעניין הזה צריך
להיות חוק.

"חלמיש" כפי שהיא היום לא תפתור את
הבעיה. היא מספקת 1500-1800 פתרונות, אבל תמיד מתוסף המספר הזה,
כי באים אנשים מחוץ לעיר משום שבתל-אביב אולי קל יותר למצוא מקורות
פרנסה. כך ש"חלמיש" במתכונתה הנוכחית לא תפתור את הבעיה.

ה. זיידל:

אבל למה צריך להקים רשות חדשה כשאפשר
להרחיב את "חלמיש"?

מר אוניקובסקי:

אבל צריך למצוא את הפתרון המאסיבי
ולא טיפין טיפין כפי שזה נעשה היום.

ד. ויינשל:

תמיד כשיש בעיה מהותית יש נטייה
למצוא לבעיה דרך ארגונית. אומרים:

נקים רשות. מה תעשה הרשות?

מר אוניקובסקי:

אני מוכן להרחיב את "חלמיש". לא זו
הבעיה.

א. לין:

אם רוצים להגיע להצעות קונקרטיסיות
חשוב לדעת מה המצב בארצות אחרות
וכיצד פתרו את הבעיה. ברומא ובפורטוגל היה נסיון מעניין בנושא זה.
שמעתי על נסיון כזה גם בברצלונה. מה הנסיון בארצות אחרות ומה אפשר
ללמוד ממנו?

ש. להט:

אין לי נתונים לגבי הנסיון של עמים
אחרים, אבל אני חושב שאני יודע מה
אפשר לעשות. לדעתי - ובזה אני מסכים עם סנכ"ל משרד השיכון - לא
צריך לעשות שינויים באורגניזציה, ואין זה משנה אם העבודה מתבצעת
על-ידי "חלמיש" או על-ידי מישהו אחר. יש דיי-כלים ארגוניים. את הבעיה
יש למקד בצורה אחרת. ידעתי שאין שלא יהיה נצטרך לקחת את כפר-שלם
כדוגמה לנושא כי זה גם המקום היחיד שלגביו החלו את החוק בתחום
תל-אביב. אני מסכים שהפתרונות שמציעים היום הם בהחלט לא פתרונות
העומדים בקריטריון המציאות, אבל כאשר עושים השלכה כלל-ארצית ברור
שכאן קבור הכלב. אני חושב שצריך להתייחס למשפחות האלה באופן
אינדיבידואלי, ולתכנן את מי ולאן מעבירים ולקבוע קריטריונים.
למשל, פתוך לאותן 900 משפחות בכפר-שלם - לעניות דעתי יש שם פחות
משפחות אבל זו הסטיסיקה הרשמית - אצלנו מציעים פתרונות ל-300
משפחות, והפתרון הוא למשך השנה הקרובה, עד 15 במאי 1976. הפתרונות
הם ספוראדים והם מתחלקים כדלהלן: כ-100 פתרונות בנווה-צח"ל; כ-70

ש. להט:

פתרונות בנווה-חן; כ-50 פתרונות בתל-כביר; כ-90 פתרונות ביפו ג'; כ-30 פתרונות בהדר-יוסף, אבל נכון שבהדר-יוסף ריכזו מפוני מסכנות עוני. בהדר-יוסף עצמה השיכון לזוגות צעירים הוא שיכון גאה, אבל יש חמישה שיכונים שהפכו לבעיה חברתית כי אנשים אינם רוצים לגור בהם. הם אומרים שזה "סלמס" מודרני בגלל ההרכב החברתי שהובא לאותם חמישה שיכונים. צריך לבדוק לאן סכניסים את מי.

נקודה שניה שיש לזכור היא: אסור להרע את המצב הסוציאלי של המשפחה לאורך כל הקו, ואת זה ניתן לבדוק בדריקה קפדנית. כשם שאנו בודקים היום את הדברים ומבטלים תשלומים של נתמכי סעד שאינם זכאים לקבל תשלום, כך אפשר לבדוק מצבם של אנשים אלה. נקודה שלישית: צריך להתחשב במנטליות של האנשים האלה. אינך יכול להעביר כל אדם לקומה שלישית או לקומה שמינית. יש אנשים שיכולים להיקלט שם מבחינה תרבותית, ויש אנשים שאינם יכולים להיקלט. כאשר מעבירים משפחה בת ארבעה-חמישה ילדים לדירה בקומה שמינית, מתחילה מהומה בבית, וכל מה שעושים במקרה כזה הוא הרמת הבעיה לגובה במקום לשטח אותה לרוחב.

א. לין: אבל השטח מוגבל וצריך לעלות לגובה. מה תעשה?

ש. להט: אמרתי כבר שבבעיה אינה יכולה להיפתר בתחום תל-אביב. אני מכיר את הבעיה שהרוב רוצים לגור בתל-אביב. לכן אני אומר שאני מוכן לתת פיצוי לכל מי שירצה ללכת לכיוון חולון, בת-ים, גבעתיים, פתח-תקוה, וככל שהמרחק מתל-אביב יהיה יותר גדול גם הפיצוי יהיה יותר גדול.

ח. שמעוני: צריך לשכנע קודם את הרשות עצמה לקבל אותו אדם או אותו זוג.

ש. להט: ניקח אותן 900 משפחות בכפר-שלם כמדגם. צריך להציע להן שמונה אפשרויות, וככל שמרחיקים אותן מנווה-צה"ל הן תקבלנה תמורה כספית יותר גדולה כדי שתהיינה מעוניינות, אבל עם אכיפת החוק. יש להבטיח שמערכת התשלומים תשתרע על מספר שנים, כולל דאגה לגילאים צעירים יותר, לאלה המשרתים בצבא, אבל התנאים הוא שאם הם עוזבים את המקום נפסק החוזה. זו צריכה להיות מערכת מבוררת באמצעים הקיימים.

א. לין: בכל זאת דרושה מערכת פיקוח.

ש. להט: ודאי. אני יכול לתת דוגמה. היה לנו ויכוח עם שר הסעד בקשר למשפחות נתמכות סעד. אדם יכול לגור בעפולה ולקבל תמיכה. אחר-כך הוא בא לשכונת התקווה. בשנה הראשונה הוא מקבל את התמיכה מהעירייה הקודמת, ואחר-כך הוא עובר לעיריית תל-אביב. אנשים אלה שואפים לנקודת היניקה שהיא העיר הגדולה. העיר הגדולה מספקת להם דברים רבים שחסרים להם מבחינה חברתית במקום בו הם גרו קודם לכן. בבואו לתל-אביב אדם יכול לשנות את הסטטוס החברתי שהיה לו בעפולה והוא יכול לחיות בלי בעיות ולהעשיר את רמתו הכלכלית בלי שאיש יידע מי היה קודם לכן.

צריך להתבונן את העניין בזמן אם מדברים על החלת החוק לגבי כפר-שלם, ואני בעד הטלת אחריות על הרשות העירונית. צריך להיקבע מספר שנים כדי לבצע את העניין ודרוש מעקב. יש להתנות תנאים לגבי ביצוע החוק, ואין ספק שבסופו של דבר נהיה מוכרחים להתמודד עם הנושא של אכיפת החוק. נניח שמדובר במשפחה בת שש נפשות הגרה בדירה בת שלושה חדרים בכפר-שלם. בשביל החדר הראשון מציעים להם 30 אלף לירות ובשביל שני החדרים הנוספים 50 אלף לירות. על כל נפש מעל למספר ארבע הם מקבלים 3,000 לירות. כלומר, משפחה זו מקבלת עוד 6,000 לירות ו-3,000 לירות להעברה, יחד כ-90 אלף לירות. מציעים למשפחה דירה של שלושה חדרים העולה 120 אלף לירות. אבל איפה מציעים את הדירה? במקרה הטוב - בהדר-יוסף, לשם אין היא רוצה ללכת, או ביפו ג', הכל בתחום המוניציפלי של תל-אביב. בסך-הכל נשאר למשפחה לשלם יתרה של 31 אלף לירות, ואת הסכום הזה היא מקבלת כמשכנתא לשלושים שנה ונחמט השנים הראשונות היא צריכה לשלם 440 לירות לחדש, כולל ההחזקה של הבית החדש.

אבל מדוע אי-אפשר להחיל על זה
תכנית של +3?

ח. שמעוני:

ש. להט:
אני מגיע עכשיו לנושא המנטליות. מה
הטענה של משפחה כזאת? אם יש לה שני
בנים ההולכים לצבא טענתה היא שכאשר יחזרו מהצבא לא יהיה להם איפה
לגור ולאחר שיתחתנו ימשיכו לגור עם ההורים. ברגע שגדלים הילדים נוצר
"סלמס". לכן יש בעיה של דאגה לגילאים האלה.

ח. שמעוני:
אבל בתכנית +3 החלה לגבי מבנים
רעועים גם כשהצפיפות קטנה יותר
התשלומים קטנים יותר. בדרך-הזו, אדם ישלם הרבה פחות מ-440 לירות לחודש.

ש. להט:
זה נושא של מנטליות. תשלום חדשי של
440 לירות אינו בתודעתה של משפחה כזאת,
ואם אתה רוצה להביא אותה לכך שתשלם תשלום כזה, הרי בנתונים הנוכחיים
של מדינת ישראל בשנת 1975 אתה יכול לעשות זאת רק באמצעות כוח. אין
ספק שזה ענין של אכיפת חוק, ולא צריך להיבהל מפני אכיפת החוק אבל
צריך להבין את כל המשמעויות שהדבר גורר אחריו.

ה. זיידל:
אין זו רק בעיה של תודעה. זו גם
בעיה של אפשרויות.

ש. להט:
השיטה הקיימת נוגדת את המנטליות של
האנשים האלה כי הם גרים במקום
ערים-וחמש שנה ובאים לעקור אותם מסביבתם הטבעית ולהעבירם למקום
שבו אינם רוצים לגור, וכך מחייבים אותם בשרשרת דברים שלא הורגלו
אליהם. בכפר-שלם הבעיה שלנו אינה עם תושבי הקבע. אני מתמודד בראש
וראשונה עם אותם נוכלים הרוצים לנצל מצב סוציאלי של בני אדם ולהתעשר
בדרך הקלה, ואתם אני רוצה להתמודד עד הסוף.

ד. ויינשל:
ארשה לעצמי לחרוג מתפקידי כמנכ"ל
פשוט השיכון כי הבעיה הרבה יותר
מורכבת ומסובכת. הבעיה של שיכון
ומסובכת ביותר והיא חורגת בהחלט מהתחום שלנו. ראשיתה, כפי שהוגדר
כאן, היא בהוסוגניות חברתית של השכונות בתל-אביב, וכאן אפשר לראות
הבדל בולט בין המצב בירושלים לבין המצב בתל-אביב. בעוד שבירושלים
יש הוסוגניות חברתית בשכונה ויש גיבוש קהילתי גם בשכונות הנקראות
"שכונות עוני". ניתן להגיע לפתרונות טובים דרך מערכת השיכון או דרך
פתרונות פיזיים של דיור, ודוגמה טובה זו הפעילות של עמידן בשכונת
קסטון בירושלים. מבחינה קהילתית יש גיבוש חברתי של התושבים על-ידי
שיקום השכונה בתוספת סיתקנים לפעילות קהילתית וחברתית הגיעו מספר
לשינוי התדמית של השכונה הזאת. היום זו שכונה מבוקשת בעוד שלפני מספר
שנים זו היתה שכונה שאנשים לא רצו לגור בה, וכדי להיווכח בכך די
לעיין בעתון "מעריב" של שבת ולראות איך עלו מחירי הדירות בקסטון. זו
הדוגמה של שיקום שכונה כאשר יש הוסוגניות חברתית.

בתל-אביב המצב שונה ושם הפתרון הוא
הרבה יותר קשה.

ח. שמעוני:
נכון שבירושלים יש הוסוגניות חברתית,
אם כי לא כל כך גדולה, אבל אין שם
הוסוגניות כלכלית. רמות ההכנסה שונות.

ד. ויינשל:
לא זה מה שחשוב. מה שחשוב הוא שיש
הוסוגניות חברתית.

כאמור, בתל-אביב הבעיה הרבה יותר
מסובכת. קודם כל היחס בין משכנות העוני בתל-אביב לבין כלל הציבור
מעורר בליבי פסימיות, ואני מוכרח להגיד את זה כאן למרות שזה לא משמח.

א. לין:
אבל זה לא פתרון.

ד. ויינשל:

אני רוצה להציג את המצב כמות שהוא.
הרשות לשיכון שלחה אליכם חוברת ובה
ניתוח האיכלוס במספר שכונות באזור המרכז, עם מסקנות מסויימות. אחת
המסקנות בחוברת זו היא שאין לקחת סה שנקרא "שכונת שיקום" ולהעביר את
תושביה לאזור אחר שיש בו דירות קצת יותר גדולות וקצת יותר מפוארות
כלי שעושים דבר לגבי האוכלוסיה.

א. לין:

יש לנו דוגמה טובה בחיפה. פתרנו את
הבעיה על-ידי פיזור ועיצוב כל החברה
חדש.

ד. ויינשל:

אין טעם לקחת שכונה כזאת כמו שהיא
ולהעביר אותה לשכונה חדשה, כי זה
מעט ודאי שתוך מספר שנים יהפוך גם המקום החדש לשכונת שיקום. לכן
צריך להעביר את האנשים האלה לשכונות מעורבות, וזו ההמלצה בחוברת
שהזכרתי. כאשר עושים זאת צריכים לשמור על פרופורציה מסויימת בין
האוכלוסיה החזקה יותר מבחינה סוציו-כלכלית לבין האוכלוסיה החלשה יותר
מבחינת הרמה הסוציו-כלכלית. האוכלוסיה הדומיננטית צריכה להיות זו
שרמתה הסוציו-כלכלית גבוהה יותר.

ל. דיציאן:

והיא תילחם עד חורמה כדי למנוע זאת.

ד. ויינשל:

אם הפרופורציות יהיו נכונות יש
סיכויים שהמבצע יצליח, ואני יכול
להביא מספר דוגמאות, הן יזומות והן לא יזומות: רמות-אשכול או שיכון דן.
שם הקליטה היתה טובה. בגלל הפרופורציה הקיימת בתל-אביב - 22% סכלל
האוכלוסיה - יהיה קשה להגיע לפתרון. "חלמיש" עובדת על סדר גודל של
2,000 פתחויות לשנה והיא יכולה ליזום שכונות כמו הדר-יוסף, שם
האוכלוסיה מעורבת פחות או יותר ומגובשת. יש לי הרגשה שיש שם עבודה
קהילתית ואפשר להגיע לשכונה מעורבת. ואכן אם תבקרו בבתיים של אנשים
אלה תיווכחו שהשיקום שם הצליח.

ש. להט:

הבעיה של תושבי שיין-מונים היא שאינם
רוצים להתפנות לאותם שיכונים בהדר-יוסף.

ד. ויינשל:

אין פתרונות של 100%. אם תקום אותה
רשות שהציע סר אוניקובסקי ותתחיל
לעבוד במאסות כבדות, תהיה לה מאסה רצינית מאד בתל-אביב מבחינה
קהילתית ומבחינה חברתית, כך שאינני מתייחס לבעיה זו בהיקפים הגדולים
שלה כאל בעיה של ארגון או של כסף, לדעתי, זו בעיה חברתית שאי-אפשר
שום אופן לפתור אותה בטווח קצר של זמן. אם מישהו יצהיר כאן שהוא
יכול לפתור את הבעיה הזאת, ארים את הכובע לכבודו ורק אבקש הסבר איך
ווא יעשה את זה.

אני רוצה לחרוג במקצת מתפקידי כמנכ"ל
ושרד השיכון ולומר שהבעיה של אזור המרכז היא בחלוקה הגיאוגרפית לרשויות
ונוניציפליות כפי שהן נקבעו באופן סטיכי-מסורתי במשך הזמן. כלומר,
יצרו גבולות שאין להם הצדקה טכנית כלשהי אלא יש להם הצדקה מסורתית
ול התפתחות האזור. דבר זה משפיע באופן ברור על תכנון האזור ועל פרישת
מגורים, רשתות התחבורה והמיתקנים על פני גוש דן. רק כדי לשבר את
נאזן אני רוצה להעיר שהקוטביות בתל-אביב היא לא רק חברתית אלא היא
גרמה גם על-ידי כל מיני מיתקנים הנבנים על-ידי רשויות אחרות מחוץ
לתל-אביב, וזה משפיע על מה שקורה בעיר עצמה. את האוניברסיטה בנו
צפון תל-אביב; את השיכונים המפוארים בצפון תל-אביב. בדרום העיר ישנו
שדה התעופה לוד, מאגרי חמצון. כדי לפתור את בעיית האזור הזה צריך
זיה ללכת בכיוון של תכנון אזורי, כלומר, היה צריך לראות, למשל, אם
אין מקום לרכז חלק מהתעסוקה לא בתל-אביב אלא דווקא באזור רמלה-לוד,
וביב שדה התעופה שבו מועסקים 15 אלף איש הנעים על פני האזור. יכול
להיות שאפשר היה לדלל את האוכלוסיה באזורים הצפופים ולהעביר חלק ממנה
למרכז משני היכול להיבנות על-יד רמלה-לוד, ואז היה כושר תמרון הרבה
יותר גדול, כשהפיתוח משולב: גם פיזי וגם חברתי ובמידה מסויימת גם
כלכלי בעקבות פיזור התעסוקה באזורים השונים.

יש אפשרות של פיזור התעשייה בתוך
אזור המרכז, וכאשר מדברים על אזור אפק אנשים קושרים את זה, לצערי, עם

ד. ויינשל:

ההיפך מפיזור אוכלוסיה. אזור התעשייה הזה יכול היה לפתור בעיות של ריכוז תעשייה שבשוליהן נוצר מצב של תת-דיור בגלל הקירבה לאזורי התעשייה. אם לקצר, הייתי רואה את הפתרון בכל אזור המרכז כפתרון אזורי משולב המביא בחשבון את כל המערכות האורבניות, ולא רק אלמנט אחד. אני פסימי מאד לגבי האפשרות לפתור את הבעיה של תל-אביב רק בתוך תל-אביב והאפשרות לראות את הבעיה הזאת כבעיה נפרדת מבעיות אחרות של האזור.

מר אוניקובסקי:
אני רוצה שחברי הכנסת יהיו מודעים לכך שבצפון תל-אביב אין רזרבה קרקעית ציבורית. הרזרבה היא בדרום תל-אביב, ועל קרקע פרטית העניין לא יתבצע.

ש. להט:
אני מקבל את הניתוח של מר ויינשל, אך לא את המסקנות. אם אתה אומר שהמצב קשה ומסובך ואין פתרונות שאפשר להגיע אליהם בצנזר, הרי זה כאילו אתה אומר שאין פתרון. אמרתי בראשית דברי שבאופן מהותי כל התפתחות יש לה השלכות שליליות על האזורים שאינם מפותחים. שנית, אם אומרים שאי-אפשר לפתור את הבעיה תוך שמונה שנים, אין על זה ויכוח. הבעיה היא רק בתחום אחד ומזה אני חושש. כוונתי למצב בו מביאים חברה לפני קיר אטום ומתברר שאין פתרון. הבעיה אינה לבטל את מערכת הציפיות ולראות איזה פתרון ישנו. זו בעיה הרבה יותר מורכבת מתחום הדיור במדינת ישראל. היום נותנים בסך-הכל פתרונות של חוסר פתרון, והבעיה היא שצריך להתמודד עם העניין ולראות איזה שביב של סיכוי שאנשים מסויימים יידעו כי אם ימלאו אחר תביעות מסויימות הם יוכלו להגיע לפתרון. היום אין אפשרות לומר למישהו שבעוד כמה שנים יימצא לו פתרון.

ישנה בעיה נוספת. המבכ"ל אמר שצריך לראות את פיזור האוכלוסיה בתחום אזור המרכז. אם תל-אביב תהפוך למרכז עסקים ראשי של גוש דן בתחום המוניציפלי שלה, היא שוב תתנוון. צריך לראות תמידי בערים הגדולות מערכת משולבת של מקורות פרנסה ושירותים לבני אדם, כי בלי זה תתנוון העיר ובסופו של דבר ניצור מתל-אביב מה שאיננו רוצים ליצור.

לנו יש ויכוח בנושא ורק אתמול היה לנו דיון על זה במועצה. אני בעד זה שייעשה כל מה שניתן להיעשות כדי להפסיק את הפיתוח של צפון תל-אביב מבחינת עידוד ותמריצים על חשבון המרכז והדרום. היום יש הפסקת בניה. הקבלנים טוענים שכורתים את הענף שעליו הם יושבים והם מבקשים לשנות את התכניות ולאפשר להם לבנות דירות של 110 מ"ר. מדובר על קבלנים פרטיים, ואני חושב שקבלנים פרטיים בנו את עיקר תל-אביב ואינני בעד זה שיהרסו אותם. לכן אני אומר להם שאני מוכן לתת להם איזו קומפנסציה באזור הזה בתנאי שירכזו קרקעות. כיום כשהמישהו מוכר מגרש בתל-אביב הוא משלם 75% מס שבח. אני בעד ביטול מס שבח בתנאי שייבנו דירות בהן יגורו אנשים. אם נלך בדרך הקלה נהרוס את העיר, כפי שהרסו אותה עד היום.

ד. ויינשל:

ההצעה שלי לא הסתכמה בלא כלום אלא הסתכמה בהחלט בפתרון, אבל אמרתי שהוא לא ניתן לביצוע מהיר. הפתרון מוזכר בתכנית החומש שהגיש שר השיכון והוא: רה-ארגון של השטחים באזור המרכז. עיקר הפעילות באזור המרכז היא בהתייחסות לפתרון בעיית השיכון באזורי העוני, ואל הפתרון הזה צריך לנסות להגיע על-ידי גמישות בשימוש בשטחים ציבוריים. דבר זה מחייב שימוש בקרקע המוגדרת היום כקרקע חקלאית. בדרום תל-אביב, למשל, אם אתה רוצה לשפר את התדמית אתה מוכרח להמיר חלק מהאדמות החקלאיות שישנן. אם נצא מתוך הנחה שיש פוטנציאל מספיק של קרקע וצריך לשקם את הצפיפות בתוך הצפיפות, זה לא יילך. לכן הציע משרד השיכון לתמרן בקרקעות שיש למדינה באזור המרכז, גם אם זה מחייב לפעמים המרה של קרקע חקלאית לקרקע עירונית. כך אפשר יהיה גם להפעיל שירותים קהילתיים. אם כן, אי-אפשר לומר שאין מציעים פתרון. מציעים פתרון אלא שאיננו מקובל כל כך במערכת המושגים של מספר שכנות במדינת ישראל. יש שרואים קרקע חקלאית כדבר קדוש וזה מונע אפשרות של פתרון.

הזמנו את נציג ועד השכונות בתל-אביב.
נשמע מה יש לו לומר.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

א. 701:
אם קצב הפיכויים בתל-אביב ימשך כפי שהיה עד כה, ייתכן שגם בעוד ארבעים-חמישים שנה תמשיך הכנסת לדון על בעיות פיכוי וביכוי, כי כפי שראו חברי הכנסת - וראש העיר והנהלת העיריה ודאי מודעים לכך - מייצרים שכונות עוני חדשות לפי תכנון, והמעגל הזה נמשך. העתקת שכונות ממקום אחד למקום אחר, תוך התייחסות לדיור בלבד, אין בה פתרון.

לעצם הדיון על החוק. החוק הקיים נתקבל ב-1965 הודות למהומות שעשינו בתל-אביב. פשוט מאד דרשנו את החוק, וחלקים רציניים של החוק הזה מתקבלים על הדעת. בשאלת השאלה לפי איזה חוק שופטים היום בתי המשפט את אנשי שכונות העוני. הם שופטים אותה על סמך אותו חוק שלפיו שופטים אותו מוכר אבטיחים שפלש והסיג גבול. על אותו חוק שופטים אנשים הגרים בשכונות במשך עשרים-ותשע שנה. לכן דרשנו עוד לפני עשר שנים חוק מיוחד למשכנות עוני, וזאת כדי לשפר את האווירה לגבי זכויותיהם של אנשים שהובטח להם מקום בתור עולים חדשים או בתור פליטי ספר. החוק הקיים אינו מקנה להם את הזכויות המגיעות להם. היו בחוק מספר טעיפים שדרשנו להוציא אותן, וזה נתקבל, אבל לדעתנו אפשר גם היום לתקן עוד את החוק ולהוציא מספר טעיפים ממנו. יש בחוק סעיף המדבר על דיור ארעי שבו ישכון הדייר עד לקבלת דיור של קבע. פירושו של דיור ארעי זה הוא למעשה מעברות חדשות, ולכן יש להוציא סעיף זה מתוך החוק.

ל. דיציאן: מדוע הכרחי שאלה יהיו מעברות?

א. 701:
אם לא יבוטל סעיף זה יהיה נורוה-שלם חדש. יש צורך באינטגרציה בתוך העיר, ומה שחסר בחוק זה חיסול העוני התרבותי. מצב זה יוצר שכונות עוני חדשות. חבר-הכנסת שמעוני כלל את הענין בתוך הצעתו לסדר-היום אך יהיה זה משגה אם ידונו פה רק על כפר שלם ורק על קרקע ממשלתית. בתשובתו מעל במת הכנסת אמר שר השיכון שלגבי שטחים השייכים לממשלה הפתרון קיים, אך לא קיים פתרון לגבי שטחים כמו שבזי הדרומית בה הבעיה הרבה יותר חריפה מאשר בכפר-שלם. בזמנו דרשנו את החוק בשביל מנשיה והיו גלגולים שונים. החוק נשאר חסר תועלת עד היום כי אינו מרפעל. אמנם קיימת במשרד השיכון רשות לפיכוי וביכוי שכונות עוני והיא ערשה סקרים וכיוצא בזה, אך החוק אינו מופעל. אם יוכנסו תיקונים שונים בחוק אני חושב שאפשר להגיע להישגים הרבה יותר גדולים מאשר בחוק הקיים שאיבנו חוק למשכנות עוני אלא חוק למסיגי גבול שנתגלו בתל-אביב. אני מוכן לסייע בידי ראש העיריה והנהלה כאשר מדובר במסיגי גבול, אבל כאן מדובר בעצם באנשים ישירים שיש להם כל הזכות לקבל דיור חלוף.

הבאתי אתי מסמכים - ואני מעביר אותם לוועדה - המתייחסים לאנשים שהובאו לשייך-מונים ב-1947-1949. כאשר עיריית תל-אביב תבעה אותם למשפט, בית המשפט שפט אותם על המגת גבול. יש לי מסמך אפילו לגבי אנשים שהועברו משבזי אל כפר-שלם. על-ידי העיריה. זה אבסורד שהפרקליטות תעמיד אנשים אלה למשפט.

ש. להט: הם מובאים למשפט בתוקף החוק.

א. 701:
היות ואין חוק מיוחד לענין משכנות העוני מסתמך בית המשפט על אותו חוק של המגת גבול, ואותה משפחה מקבלת צו פיכוי מטעם ההוצאה לפועל. הפתרון המוצע לאותה משפחה הוא 40 אלף לירות. אותו החוק חל גם על ודי סאליב וגם על נחלאות. לרצתי: נחוץ חוק בענין משכנות העוני ולא יעזור שום דבר אחר.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: מה רע בחוק הקיים?

א. 701: החוק הקיים אינו טוב בגלל הענין של דיור ארעי.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: ואם רוצים להעביר את האנשים?

א. 700:
יעבירו אותם למקום אחר. יש סעיף לגבי דיור חלוף ואין צורך בסעיף בדבר דיור ארעי. אם אדם נכנס לדיור ארעי הוא כבר לא ירצה לעזוב.

א. 701:
מדוע זה פעל בחיפה?

א. 702:
זה תלוי בראש העיר, באופן בו הוא מקדם את הבעיה. יש לנסות להשיג דרוש חוק לפתרון הבעיה.

ל. דיציאן:
מה צריך לפתור?

א. 703:
צריך שיהיה לבתי המשפט כלי לשפיטת אנשים שהועברו על-ידי מוסדות מוסמכים וכלי שיאפשר להם לקבל את זכויותיהם לא בחסד אלא לפי חוק. הם צריכים לקבל את המגיע להם לפי חוק.

ל. דיציאן:
מה מגיע להם?

מר אוניקובסקי:
התושבים של שייך-מוניס פנו לבית המשפט והם אינם רוצים להתפנות בהתאם לפניית בית המשפט העליון, ואתה יודע זאת.

א. 704:
הייתי אומר שנושא זה חשוב ופוגע בעצם האושיות של חיינו ועל כן לא נוכל להביע את דעתנו בנדון במספר דקות. אני יכול להרחיב מאד את הדיבור בנושא זה אבל אעדיף לשאול שאלות.

אני פונה אליכם, אנשי תל-אביב. בחיפה היו לנו תופעות כאלה, ואנחנו התעלפנו ממוסכמות רבות והעברנו בדרך זו או אחרת אוכלוסיה גם בניגוד לרצונה, ולא עזרו הפניות לבית המשפט. יצאנו מתוך הנחה שאם ניגרר אחרי קבוצות לחץ, שהן מטבען אינטרסנטיות, לא נמצא פתרון מעולם. מתוך תבונה ציבורית של כל המפלגות בעיר סוכם שאין להיענות לפניות של קבוצות לחץ בשכונות אלה כאשר מדובר על פיזור והעברה לשיכון חדש, כי רק כך יכול הפתרון להצליח. בחיפה אנחנו הולכים לקראת פתרון רציני ביותר, לדעתי, לבעיית שכונות העובי. לאחרונה יש נסיון מענין מאד בחיפה. אני מקבל ביסודה את הגישה של מר ויינשל שהפתרון מוכרח להיות במרחב של המרכז ואני רוצה להזכיר שלצורך פתרונות מוניציפליים-מטרופוליטניים הוקמה בחיפה ועדה של כל ראשי העיריות באזור. ועדה זו פועלת בתקציב הפנימי של העיריות והיא יושבת כוועדה מייצעת למשרד הפנים, לעיריות וליתר המשרדים על-מנת לפתור את הבעיות המרחביות של כל האזור הקשורות לחיפה רבתי. אם בעבר תכננו ראשי מועצות מקומיות באזור המפרץ להקים עיר מפרץ כי ראו בכך פתרון לבעיות שונות, הרי עכשיו ביטלו את התביעה להקמת עיר המפרץ בהנחה שמוטב לפתור את הבעיות בהרכב של חיפה רבתי. לכן בעקבות הערתו של מר ויינשל לגבי פתרון בעיית מרכז הארץ, שהיא הרבה יותר סבוכה מהבעיה בחיפה, אני רוצה לומר שלדעתי לא יהיה מנוס מלהקים ביוזמתך, מר להט, ועדה מטרופוליטנית של כל ראשי המצרים לצורך תכנון, ולא לחכות למשרד הפנים. אגב, משרד הפנים משולב בוועדה שהזכרתי. בחיפה לא חיכו לחוק ולא חיכו ליוזמה מצד משרד הפנים, והייתי ממליץ, מר להט, שתקרא את חוברת המסקנות הראשונה שהוציאה הוועדה ולפי המסקנות האלה תתחיל לפעול. עוד תראו שכל המשרדים יהיו מוסרדים כי כבר יהיה תיאום לצורך מציאת פתרון.

לדעתי, כיוון שאנחנו רואים את הבעיה כבעיה מקיפה, יש צורך לפעול בשני שלבים. שלב אחד: פינוי מהמרכז לאזורים במרחבים של מרכז הארץ. צריך לפנות אזורים מתל-אביב ולתכנן פיתוח אזורי כפר-סבא והסביבה, אבל לא חולות ראשון-לציון; אתם עוד תתחרטו אי-פעם על כך. במקביל לפיתוח אותם אזורים צריך להרוס אזורים שלמים בתל-אביב ולהחזיר לעיר זו שטחים ירוקים. על השטחים הירוקים יוקמו מוסדות ציבוריים.

ד. לוי:
אתה סובר שיש איזון רשות ציבורית שבכוונה להוציא משפחה לכפר-סבא

בניגוד לרצונה?

א. לין:

אני מדבר על פיצויים, על מענקים, על אפשרויות כלכליות. כאמור, דרושים שני מהלכים: פינוי, הריסה, הקמת מוסדות ציבוריים גדולים שיספקו שירותים לכל אזור המרכז, והעיקר - מראקים ירוקים, גנים. אגב, אחד המחדלים האומיים בתל-אביב הוא מחסור בשטחים ירוקים. עיר בלי ריאות זה אסון, אבל לא אכנס לענין זה.

האם גם בתל-אביב יש תופעה של חדירת ערבים מהכפרים, במשולש או במקומות אחרים לבתים המתפנים?

ש. להט: לא.

א. לבנבראון:

נושא שכונות העוני הוא נושא רחב וחשוב, אבל נדמה לי שאנחנו צריכים לדון על נושא קונקרטי: חוק פינוי ובינוי. אני רואה שבדין זה גולשים גם לבעיות נוספות. אני רוצה להתרכז בחוק. עלינו להחליט אם החוק טוב, אם הוא ניתן לביצוע ואם צריך לבצע אותו. נראה לי שהחוק חשוב. אם יש אי-אלו סעיפים הטעונים שינוי, אפשר לדון על כך, אבל החוק כשלעצמו מנחה בכל זאת איך לבצע פינוי של שכונות העוני והוא מתייחס לסוג מסויים: לאזור שהוכר כאזור שיקום. דווקא מתוך הויכוח שהתנהל כאן ומהדוגמאות הקונקרטיות שהוזכרו אני רואה שאי-הפעלת החוק מקשה על ביצוע התכנית. אני רואה חשיבות דווקא בסעיף 3(ב) לחוק (קורא את הסעיף). האמור בסעיף זה צריך להיות אחד הדברים המנחים.

שמעתי מה מציעים האנשים שאותם רוצים לפנות ושמעתי גם את דברי ראש העיר. בתנאים כאלה קשה מאד לבצע את החוק, אבל בכל זאת המצב הוא שצווי הריסה וצווי פינוי תלויים ועומדים. נאמר שהתכניות הן לחמש-שמונה שנים, אבל איננו מדברים כרגע על פתרון כללי לשכונות העוני אלא אנו דנים בשאלה אם אפשר להיעזר בחוק ואם יש בחוק פתרון נאות לבעיה. שמענו דברים קונקרטיים על הפיצוי לחדר ראשון, לחדר שני וכו', אבל יש הגבלה מסויימת. נאמר "חדר חוקי". אם התושב נאלץ במסך הזמן להוסיף חדר או שניים ויש לו כיום שניים-שלושה חדרים שנבנו בלי רשיון, הוא יקבל פיצוי רק תמורת חדר אחד. מה יעשה אדם שיש לו חמישה ילדים ושהוסיף חדר בדירתו ללא רשיון? אין יפתרו את הענין? אפשר להפליג לכל מיני תכניות ולומר שאפשר לבצע תכניות גם בלי חוק. אני מציע לוועדה שנתרכז עכשיו בדיון בנושא הקונקרטי: חוק פינוי ובינוי.

ה. זיידל:

יש שני דברים שאי-אפשר לשנות: (א) החוק אינו יכול להבטיח חיטול עוני תרבותי; (ב) אי-אפשר להתחיל היום לבנות את תל-אביב מחדש. אני מודע לסיבות שגרמו למקצת מספר התושבים. אילו ידעתי שהתושבים שעזבו פנו לקריית-שמונה או למעלות, לא הייתי מודאג. הייתי רוצה לדעת לאן הלכו אותם 100 אלף איש.

אם קודם לכן היו 362 אלף תושבים בתל-אביב והיום יש 357 אלף תושבים פירוש הדבר שיש הקטנה במספר התושבים. בינתיים מסשיכים לבנות גם בצפון תל-אביב וגם בדרומה, משמע שיש דירות ריקות. איפה הדירות הריקות הללו?

ש. להט:

יש משרדים. זו הבעיה.

ה. זיידל:

אני תומך בגישתו של מר אוניקובסקי. כולנו קיבלנו חומר מענין על המצב הקיים. צריך לנסות למצוא פתרון בבת אחת, כי לגבי פתרון בשלבים אמרו גם ראש העיר וגם סגנו שאמנם מוצאים פתרון ל-500-700 מקרים ובכל זאת מספר המקרים הדורשים פתרון נשאר סטטי. נכון שאין זה קשור ישירות לחוק, אך אם אנחנו כבר דנים בכך אולי רצוי להביא תכנית שתציע פתרון ל-16 אלף מפתחות. תכנית כזאת יכולים להגיש משרד השיכון והעיריה. גם אני מתנגד להקמת גוף נוסף לענין זה. אפשר לתת סמכות רחבה יותר ל"חלמיש". בכל אופן ייתכן שבדרך זו אפשר יהיה למצוא פתרון ל-16 אלף מפתחות.

נאמר שהשיעור הממוצע של זקנים בתל-אביב מגיע ל-15%, וזה דבר מדאיג ביותר. למעשה דווקא השכונות בדרום תל-אביב מקשינות ממוצע זה, ואם יש תכנית להוציא את תושביהן מחוץ

ה. זיידל:

לתל-אביב, נהיה עדים למסקנצו של 20% של זקנים. לכן נדמה לי שנושא זה של שילוב סוגי אוכלוסיה הוא דבר חשוב מאד כדי להוריד את הגיל הממוצע של הקשישים.

אני רואה שחברי כנסת מדברים בשם עירם. לו היה כאן חבר-הכנסת ג'ק אמיר הוא ודאי היה מדבר על אשדוד. חבר-הכנסת לין דיבר על חיפה. כדי שיהיה איזון אני מציע שניפגש כל אנשי תל-אביב.

ש. להט:

הזמנתי את ראש הממשלה לדיון בנושא מיוחד זה ואני מזמין את כל חברי הכנסת מכל הסיעות ומכל המפלגות למפגש עם ראש הממשלה כי אני רוצה ליצור את מפלגת תל-אביב.

ל. דיציאן:

נאמר שאם מפנים משפחה בת ארבעה ילדים נניח מדרום תל-אביב לשכונת טלמה היא מקבלת 89 אלף לירות, וכיוון שמחיר הדירה הוא 120 אלף לירות נשאר לה לשלם 31 אלף לירות. התשלום החדשי הוא 440 לירות. מכום זה מוגזם לדעתי.

ש. להט:

אמרתי שזה התשלום בחמש השנים הראשונות. אחר-כך הסכום משתנה.

היו"ר ש. ארבל-אלטוולין:

אפשר לקבוע תנאים נוחים יותר.

ל. דיציאן:

אני מבין שהמפונה נשאר עם דירה בבעלותו ועל הדירה רובצת רק משכנתה.

מר אוניקובסקי:

רק משכנתה ותו לא.

ל. דיציאן:

אבל אם מחלקים את הסכום לשלושים שנה אני חושב שאפשר בהחלט להקטין את התשלום החדשי לפחות לחצי בשנים הראשונות.

ח. שמעוני:

ואפילו פחות מזה.

ל. דיציאן:

בתור לוקאל-פטריוט - ואני חושב שבחבורה זו אני ותיק תושבי תל-אביב - אני רוצה לומר שמה שקורה היום הוא שמפעלי חינוך ותרבות בתל-אביב, כולל הבימה, הולכים ומתרוקנים. פשוט לא משתמשים בהם. כאן הייתה השקעה של מאות מליוני לירות בתשתית. באזור קטן יש חמישה בתי ספר שנסגרו מחוסר תלמידים ומוכרחים לבנות בתי-ספר במקומות אחרים במאות מליוני לירות.

ש. להט:

זו השערוריה.

ל. דיציאן:

השכונות הדרומיות הופכות לאזורי משרדים ואחת התוצאות של תופעה זו היא שאין נותנים לבנות משרדים, ויש מחסור במשרדים. יש מאות בתים שהיו מקורם בתי מגורים טובים מאד, ופוזרים שרצו להימצא באזורי העסקים שלהם חיפשו דירות במקומות אלה. ילדים בתל-אביב גדלו ועברו לאזורי פיתוח, חבר-הכנסת לין, אלא לבת-ים, לחולון, לראשון-לציון, לגבעתיים, לרמת-גן, לאזוריים הנמצאים במזרח תל-אביב בהמשך ליד-אליהו וכביש הטייסיים, והאזוריים המרכזיים הופכים לאזורי משרדים, ואין מה לעשות עם המפעלים ועם בתי-הספר. זה גורם למצב אבסורדי בו בית-ספר אוליפנט, בית-ספר ביל"ו ובית-ספר אחד-העם, שהוא בית-הספר הראשון בתל-אביב, עומדים לפני סגירה. הוא הדין לגבי בית-ספר נווה-צדק ובית-ספר תלפיות. אם כן, צריך שיעשה נסיון כלשהו למנוע את הפיכת האזור הזה לאזור משרדים. במנשיה התפנה מרחב עצום היכול לשמש לבניית משרדים. בכך תימנע הפיכת כל שדרות רוטשילד לאזור משרדים. היום כל שדרות-רוטשילד הפכו לאזור משרדים.

ש. להט:

בתכנית ל"יש היום משרדים. כל כיכר המדינה מלאה משרדים.

לגבי כיכר-המדינה אמרתי אתמול שזה
אחד האסונות האורבניים.

ל. דיציאן:

אשר לפינוי שכונות עוני, אם בונים
שלושה-ארבעה בתים במקום הנמצא באזור עירוני אחר, קמה צעקה שתל-אביב
מעבירה מקרים סוציאליים לאזור עירוני אחר. הבעיה לא תיפתר בשום אופן
בדרך זו. סוף כל סוף אנחנו יודעים שהתקציב הסוציאלי מתכסה ב-60%-70%
על-ידי משרד הסעד, ולא על-ידי העירייה. אני יודע שהעירייה מוסיפה
ומוסיפה, אבל התשתית של העזרה הסוציאלית ניתנת על-ידי משרד הסעד.
אם כן, למה הצעקות האלה? למה אי-ההתחשבות ברצון לפזר אנשים אלה
ולא להקים שוב שכונות שהן כולן על תשתית של מכוני?

למרות שהדבר לא הצליח הייתי מציע לאלה
הדואגים לפינוי מחדש בעירייה לשקול אפשרות של שיקום התושבים במקום,
לאחר הפינוי. לא תמיד מצליח השיקום, ולא דווקא בבתיים של שתיים-עשרה
קומות. אני חושב שלשכן מפונה משכנות עוני בבית בן שמונה-עשר קומות
זה אסון. אין לשכן אותם בבתיים מעל לארבע קומות. אבל אולי אפשר למצוא
פתרון חלקי במקום, כי כך יהיו האנשים נוחים יותר לפתרון שמציעים להם.

פ. גרופר:
לאור מה ששמענו ולאור מה שאנו שומעים
דבר אחד ברור לי: לפתרונות אין
מגיעים. כל אחד משמיע מהרהורי ליבו ואומר מה היה טוב לעשות, לדעתו,
אבל לפתרונות לא מגיעים. ראשית התכנון הראשון לפינוי השכונות האלה
באזור התעשייה נכשל. זאת עובדה. בנו מבצרים אלה ופשוט הרחיקו אותן
שכונות עוני בכמה מאות מטרים ויצרו אותה הבעיה. אם כן, העובדה הראשונה
שאנחנו צריכים לעמוד עליה היא שנכשלנו כאן. היו צריכים להכין, שאם
רוצים לפנות שכונות עוני, הרי לא כך יש לעשות זאת, כי מה שקרה למעשה
הוא שהשקיעו מאות מליוני לירות בפתרון הבעיה ובסופו של דבר לא פתרו
דבר אלא הותירו בעיה כפולה ומכופלת.

קיים חוק, אך עד היום לא קרה דבר.
לא אוכל לתת נוסחת פלא לפתרון הבעיה, אבל לי ברור דבר אחד: בדברת,
במסקנות ובסטטיסטיקות ודאי שלא נפתור בעיות. אני מבין שלפתרון בעיה
זו דרושים משאבים של מליוני לירות, וצריך לקרוא לילד בשמו. אם אנשים
חושבים שנעביר אנשים לאזורי פיתוח לפי פקודה, הרי זאת הצורה וזה
המצב באזורי הפיתוח כאשר עובדים לפי פקודות ולפי סטטיסטיקות. מדינת
ישראל יכולה לתפוש את השור בקרניו ולומר: זה חומר נפץ. בעוד מספר
שנים עלולה להתערער לא רק החברה אלא כל המדינה אם לא ימצא פתרון.

ש. להט:
זה עלול לקרות היום, לא בעוד מספר
שנים. זו הבעיה.

פ. גרופר:
אנחנו רק ועדה ממליצה. השאלה היא אם
נוכל להניע את הממשלה להכין שהמצב הזה
טומן בחובו חומר נפץ ודורשים משאבים של מאות מליוני לירות. חבר-הכנסת
דיציאן צודק בהחלט. אי-אפשר להטיל הכבדה כה גדולה על המשפחה, ויש
לתת את הדעת על כך. כדי שמשפחה כזאת תוכל ללם משכנתה יותר גדולה,
דרוש יותר כסף, וזו הנקודה. איננו יכולים להסתובב סביב אותו מעגל
ולחפש פתרונות לשנה-שנתיים, מפני שהפתרונות החלקיים הללו אין בהם
פתרון יסודי. אני מבין שחברת "חלמיש" בונה עדיין בתל-אביב, אבל אם
אינכם מביאים בחשבון את ענין הפיזור, תיווצר שוב אותה בעיה כעבור
מספר שנים. לכן עלינו להתריע ולומר את האמת: כשם שיש בעיית בטחון
במדינת ישראל כך יש גם בעיה של חיי החברה שלנו העומדים מעל לכל, כי
זה עתיד העם.

בירושלים ישנה שכונת שמואל-הנביא,
אזור של מכוני. במקרה נכנסתי לאחד הבתים שם. רבותי, קיבלתי הלם.
אני בא מעתלית, שם היתה קליטת עליה. אין לנו שם שום מקרה כזה. אצלנו
משפחה גדולה קיבלה שתי דירות, ואילו בשמואל-הנביא, בה יש מכוני
מסעברות ומשכונות עוני, מה שראיתי זאת לא רק בעיה; זו טרגדיה. בדירה
קטנה מתגוררות אחת-עשרה נפשות, עם אף חולה.

היור"ש. ארבל-אלמוזלינו:
אבל כאשר נכנסה אותה משפחה לדירה
היא לא היתה בת אחת-עשרה נפשות. ילדים

נולדו במשך הזמן..

ח. שמעוני:

בזה את טועה, גבירתי היושבת ראש.
הכניסו משפחות גדולות לדירות קטנות.

פ. גרופר:

כשזוג צעיר רוצה להיכנס לדירה איננו צריכים לתת לו דירה של 50 מט"ר, כי אנחנו שאותו זוג צעיר יתן למדינה מה שהוא צריך לתת לגדל ילדים. גבירתי היושבת ראש, כאשר הכניסו משפחה בת שלושה-ארבעה ילדים לשיכון, ידעו שיהיו לה עוד ארבעה ילדים. האם רוצים להתחמק מזה שיש עדות מסויימות שהן ברוכות ילדים?

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

אם כן, תאמר שכל זוג צעיר שמתחתן צריך לקבל דירה בת 120 מט"ר.

פ. גרופר:

עם כל ספיחות השכם שאנחנו נותנים לעצמנו אני מוכרח להגיד: נכשלנו עוד פעם. איפה המהנדסים והוגי הדעות שלנו? יש אפרים, ניירות ומסמכים לרוב, אך אלה לא פיננו עדיין שום שכונת עוני ולא תיקנו את הכשלונות בתל-אביב, ואני מצטער לומר שזו טרגדיה. צריך לדרוש כסף, ואם לא יינתן כסף שום דבר לא יעזור.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו:

לא ייתכן רק למתוח ביקורת. אפשר גם לומר מה תוקן במשך הזמן.

א. אבטבי:

אמנם אנחנו מקיימים את הדיון בצורה שקטה ונינוחה, אבל אני רוצה להגיד לכם שהעניין זועק לשמים. אני מצטרף לאותם חברים בוועדה שאמרו שזו פצצת זמן. מי שזורע רוח קוצר סופה, ואחר-כך נאשים את עצמנו ואת האחרים על שהמצב אינו טוב. אני מאמין, אני יודע שיש ביכלתנו לפתור את הבעיה. אני יודע שיש בכוחה של מדינת ישראל ושל אנשים בעלי תבונה למצוא פתרון, אלא שאיננו מתייחסים לעניין זה כאל מבצע. אני יודע שפתרנו בעיות מסובכות יותר במבצעים גדולים יותר. אני שומע על שכונות שני מזה עשר שנים, והמצב הולך ומחמיר מסיבות שונות. אבל עובדה היא שהצלחנו לפתור את הבעיה באל-עריש או ברפיח. שם ידעו שהפתרון לא ימצא בבתים גבוהים אלא בחצר, ועם ישראל נתן את הכסף וכך בנה את הבתים. הפתרון הצליח כי ראו בזה מבצע. בתל-אביב יש פתרונות אחרים, ואפשר להגיע לחלק מהפתרונות שהוזכרו כאן אלא שאין רואים את העניין כמבצע.

אשר לאותן 16 אלף משפחות שהוזכרו כאן, לדעתי, צריך לתת להן יחידות דיור בתנאי ההתיישבות של הסוכנות היהודית: פשוט ללא כסף. אולי אפשר לבקש מהן לשלם סכום כסף זעום ביותר, מה שהן יכולות לשלם לפי יכולתן. אם אתם רוצים לפתור את הבעיה, הרי כך יש לפתור אותה. בדרך הניכוחית הבעיה נשארת בעינה. העובדות קדושות בעיני. את המצלמה איננו צריכים לשבור; את העובדות צריך לתקן. לכולם יש רצון טוב וכולם רוצים שתהיה חברה ברמה גבוהה, אבל עובדה היא שהבעיה לא באה לפתרונה. בואו נחפש דרכים אחרות כדי לפתור אותה.

פ. גרופר:

- כסף.

א. אבטבי:

בכסף הזה בונים שכונות ההופכות אף הן לשכונות עוני.

ד. לוי:

אני מבין שאנחנו מדברים בעיקר לפרוטוקול. לחומרת המצב כולנו מודעים. זו פצצת זמן וככל שנמחר זה יועיל, אבל בדיון שלנו סביב שולחן זה

ד. לוי:

ובהמלצות שלנו, ותהיינה הטובות ביותר, אינני מסלה את עצמי שנוכל לפתור את הבעיה. שינוי המדיניות יכול אולי להיות רק כשתהיה ממסלה אחרת או רפורמה יסודית בתכלית השלטון בישראל בנושא זה. אני מציע שנרד מהאולימפוס ונראה איך אפשר לשכלל את הכלים העומדים לרשותנו. אינני רוצה להתייחס לתכניות הגראנדיוזיות ולהעברת אוכלוסין אל מחוץ לתל-אביב. אני מציע לראש עיריית תל-אביב לא לחזור על הצעה זו בדבר העברת אוכלוסין. זו עצה ידיד. ידידים טובים יאשימו אותו בכך שהוא בעד השלכת מקרים סוציאליים מתל-אביב.

ש. להט: חלק מהמקרים הסוציאליים צריך להוציא מתל-אביב.

ד. לוי: זו עצה ידיד.

ש. להט: אני אומר זאת בריש גליא. זה אולי לא פופולארי, אבל זה פתרון. מה שאתה מציע זה אולי פופולארי, אבל לא פתרון.

ד. לוי: אני טוען שאדם אינו אשם בכך שהוא מקרה סוציאלי, והחברה מחוייבת לשקם אותו ולהפוך אותו לאדם יוצר, וזה חל גם על תל-אביב. אם אדם נולד בתל-אביב זכותו גם לצפות לפתרון בתחום תל-אביב.

אחזור לכלים העומדים לרשותנו. האם יש לכם עצות כלשהן לשכלול עבודתכם במסגרת חברת "חלמיש"? דרוש תכנון שונה בתכלית מזה שהיה מקובל עד כה. אינני יודע אם עיריית תל-אביב צריכה לסייע רק בפתרון בעיית ההעברה של אותן המשפחות ולא לתת דעתה גם על עצם תכנון המקומות שאליהם צריכים להעביר את המשפחות האלה. אני מתכוון לתכנון היוצא מגדר השגרה שהיתה עד כה.

נוסף לכך אני מבקש לדעת אם נמסכת הנהירה לתל-אביב, אם יש מעקב בעניין זה, אם ידוע לעירייה על אנשים מאותו סוג שאנחנו מדברים עליו הממשיכים לבוא לתל-אביב ולהרחיב בכך את הבעיה הקיימת.

ש. להט: ודאי שיש.

ד. לוי: מה חושבת עיריית תל-אביב על כך?

דיברתי על תכנון. הגיע הזמן לחשוב לא רק על השיכונים שיאכלסו את האנשים, אלא גם על התנאים והשירותים באותם מקומות שאליהם מעבירים את המפונים. צריך שהתרבות תרד אל העם, כי כפי שכבר אמר חבר-הכנסת דיציאן אין היום שום ציפיה לראות את ילדי השכונות באים לתיאטרון הבימה או לכל מקום אחר שבו אפשר לראות תרבות.

לו היו שואלים לדעתי, הייתי אומר שהדרך הטובה ביותר להוציא את האנשים האלה מעוניים ומעינויים היא להשתחרר מהתפישה הזאת שכל אזרח חייב להיות בעל רכוש ובעל דירה. לו היינו נותנים את הדעת על שכר דירה ועל הפעלת החוק, היינו פותרים את בעיית מצוקת הדיור.

מר תירוש: מפאת קוצר הזמן אסתפק במספר הערות שאני רואה אותן כחשובות ביותר.

למר רון - כאשר מדובר על דיור ארעי בחוק הכוונה היא לא לדיור בבניה ארעית. "דיור ארעי" הוא מושג בארץ. לפעמים צריך לפנות שטח לבניה ולפנות בינתיים את האוכלוסיה. במקרה כזה צריך להבטיח להם, על חשבון הרשות, דיור כלשהו בו יוכלו להשתכן עד שיקומו הבניינים בשכונה שבה רוצים לשקם אותם. כך שבזה אינני רואה כל סכנה.

מר תירוש:

אשר לתל-אביב, יש בעיות של תל-אביב העיר שהן לא רק בעיות של שיכון או שיקום שכונות, אלא גם בעיות של תהליכים, ואינני רוצה להכניס לסוגיה זאת גם מפאת קוצר הזמן. הבעיה הצריכה להעסיק אותנו עכשיו היא, לדעתי, באיזו חוליה צריכה להתחבר פעולת השיקום השכונתי כדי להביא לבלימת תהליכים שליליים ולתת תנופה לתהליכים חיוביים מכל האספקטים הרציניים שהוזכרו כאן.

לגבי אותן 16 אלף ממשחות או 12 אלף ממשחות - ל-4 אלפים ממשחות אפשר למצוא פתרון בדירותיהן על-ידי שיפוצים - אפשר לבצע את הפעולה באמצעות "חלמיש", באמצעות משרד השיכון, אבל מה יכולה להיות התרומה הנוספת לטיפות שכונתי-קהילתי בתל-אביב העיר הגדולה? קבענו יחד עם "חלמיש" ועם העירייה תכנית חומש שאמרה כי יש להתחיל במספר שכונות: כפר-שלם, שכונת-התקווה, גבעת-עליה, עג'מי, שכונת שבזי. אחר-כך קבענו שכונה נוספת שצריך להתחיל ללמוד את בעיותיה ביתר יסודיות ושמצבה סחייב טיפול יותר אינטנסיבי, וזו שכונת שפירא. הצענו ל"חלמיש" לטפל גם בהדר-יוסף כי שם יש בניה חדשה. הצענו לשלב בפעולה זו גם את הבתים שבמצוקה בהדר-יוסף. מ"חלמיש" הודיעו לנו שאינם יכולים לטפל בזה עכשיו כי הטיפול שם לא יהיה כולל. בשכונות האלה אנחנו רוצים לפתור את הבעיה לא רק מבחינת המשפחה, אם כי נכון שלכל משפחה דרוש טיפול אינדיבידואלי, אלא גם לנסות לשנות את דמותה של השכונה עצמה כדי ליצור מצב שהאוכלוסייה שתישאר תרצה לחיות בתוך השכונה. אני מבין שיש בעיה של חוסר תרבות בשכונות האלה, אבל נדמה לי שיש גם אלמנטים של פוטנציאל תרבותי יקר מאד, יותק יקר מהתרבות הנוצצת במרכז הערים. אילו היה עידוד וטיפול מקומי של התרבויות האלה, אני חושב שהדינה כולה והעם היו נשכרים מזה.

אשר לחוק, הבעיה הנדונה קשה מטבעה ולכן אין לצפון לפתרונות במסגרת החוק. אינני חושב שהפתרון יבוא אי-פעם בחוק. את זאת מוכיחה גם המציאות בחוץ-לארץ. הבעיה היא אין להקל על מצב הדיירים בשכונות לא רק מבחינת הדיור אלא גם מבחינת צורת החיים. החוק לא יפתור את הבעיה. הוא רק יכול לסייע בפתרונה.

הוזכרו כאן ארצות חוץ. אני מדתי קצת את הבעיה. בדרך-כלל בארצות הנאורות-המתוקנות ביצוע החקיקה בתחום זה הוא הרבה יותר קשוח מארץ בארץ. אורחים מחוץ-לארץ המבקרים כאן ומעיינים בנוסח האנגלי שלנו מקנאים בנו טשום שיש לנו חוק אינטגרטיבי המאפשר לנו לפעול בתחום זה, אך הביצוע אצלנו אינו קשוח כמו בחוץ-לארץ. אמנם החוק שם הרבה יותר מתון, אבל מתייחסים אליו ברצינות, ואם בפריז, למשל, מחליטים על אזור כאזור שיקום, הדי במשך עשר שנים אין שם תנועה.

א. לין: אם אזור מוגדר כאזור פיננסי ואנשים אינם מפנים את המקום, הסנקציה היא שהם מפסידים את הסיוע.

פ. גרופר: מה המצב בארצות קטנות?

מר תירוש: לא למדתי את המצב בכל הארצות.

החוק כפי שהוא יכול לשמש כלי עזר לפתרון הבעיה, אבל הפתרון עצמו נעוץ בכמה מישורים אחרים, ובראש וראשונה במישור התקציבי; שנית, במישור האופרטיבי, הארגוני והמינהלי. אינני חושב שצריך לעשות שינויים מבניים רבים, אבל יש לצקת תוכן במבנים הקיימים.

דעתי האישית היא שבמשך כל זמן קיומו של החוק חלה רתיעה בהפעלתו. אין זה נכון שהחוק הופעל לגבי כפר-שלם.

ח. שמעוני: אבל מי היה צריך להפעיל אותו? הרשות היתה צריכה להפעילו.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: לזה ניחד את הדיון בישיבות הבאות שלנו.

מר תירוש:

בחוק יש מספר ליקויים בסיסיים:
גם לגבי שיעור הפיצויים לאוכלוסיה
וגם לגבי האפשרות שבעל הבית, במושכרים, יתנגד למסירת הדירה כאשר
המדינה משלמת עשרות אלפי לירות למפונה וירצה לקבל את הדירה כשהיא
פנויה. ענין זה נמצא עכשיו בטיפולם של היועצים המשפטיים ולכשיוסדר
הוא יאפשר להפעיל יותר את החוק, כי תהיה החלטה ברורה יותר לגבי
שיקום השכונות. חוק זה משולב למעשה בכל מערכת הזכאיות לשיכון
הקיימות במדינה. כאשר מציעים לתושבי כפר-שלם פיצויים מסויימים בתוך
אזור השיקום, והם רואים אילו פיצויים מקבלים מפונים במרחק 200 מ'
מהאזור, סתעוררות בעיות. ברור שצריכה להיות מדיניות אחידה בנושא זה.

כפי שאמר חבר-הכנסת לוי, דרוש
גם תכנון כולל של השכונות המשוקמות, ולא רק תכנון פיזי, ואנחנו
מכבדים מאד את רצון התושבים להישאר באזור עצמו. במקרה זה התכניות
והטקרים, שחבר-הכנסת גרופה אינו סרוזה כל כך מהם, מוכרחים לשמש אותנו
לתכנון נכון כדי למנוע היווצרות "סלט" חדשים בשכונה המשוקמת.

יש נקודה חשובה שצריך לתת עליה את
הדעת. אסור שעל-ידי שיקום הדיור תהפוך ההוצאה עבור דיור להוצאה
הגדולה ביותר עבור השירותים שהשפחה הנזקקת צורכת. אסור לנו להוריד
את המשפחה, מבחינת ההכנסה השוטפת, אל מתחת לגבול העוני, כאשר קודם
לכן היא חיה ברווחה יחסית, וזו בעיה כי אין זה רק ענין של מחיר
הדירה. עם קבלת הדיור החלוף עולות הוצאות הצריכה לשירותי דיור.
הבעיה מאד מורכבת ואנחנו מסתדלים לפתור אותה. זה גם קובע את האטת
הקצב בסתן פתרונות.

אני רוצה לסיים בשתי הערות. ראשית,
נראה לי שאת הדרך הזאת של סיפול שכונתי, כולל עבודה קהילתית כחלק
אינטגרלי מתהליך חידוש הדירות, יש לראות בטווח רב-שנתי לגבי שכונה
אחת, ואסור להתחיל בפעולה בשכונה מסויימת אם אין הבטחה לפעילות
רצופה, כולל משאבים שהם משאבי ענק. אם לא תהיה רציפות, זו תהיה
פעולה שלילית.

א. לין:

בניח שאין כסף למוסדות קהילתיים.

מר תירוש:

זה צריך להיות משולב. זה הפתרון
האופרטיבי-מינהלי. כאשר קמה הרשות
לפני עשר שנים אחת הציפיות הגדולות היתה שיימנע סרבון בין-מוסדי.
הרשות כוללת בתוכה נציגים של שמונה גופים מסלתיים והיא לא פתרה את
הבעיה זאת. לדעתי, מן ההכרח שיהיה גוף אחד אשר יכלול גם את משרד
הסעד וישלב בתוכו גם ענייני תקציב, חינוך ובריאות. זו אחת הנקודות
החשובות ביותר גם אחרי שהמצע הכללי של המדיניות יהיה מוסכם.

ש. להט:

לשם זה קיימת עיריה.

מר תירוש:

במסגרת הפעולה בתל-אביב הצענו תכנית
אב רעיונית לגבי אחת השכונות בדרום
תל-אביב. הצענו לשקם אותה כשכונה לדוגמה, להבטיח לה את כל השירותים.
אבת את זאת צריך לקדם. אני מציע ליצור בשכונה כזאת בדרום תל-אביב
מוקד שימשוך תושבים לתוכו.

ש. להט:

לחבר-הכנסת לוי - לא הצעתי להוציא
את כל 16 אלף המשפחות מתל-אביב.
אינני מוכן לזה. חס וחלילה. אבל אינני מוכן להשאיר את כולן בתל-אביב
כי פירוש הדבר הוא להנציח את מצבן. אם יש דילמה מה יותר קריטי,
הבעיה הכלכלית או הבעיה התרבותית, לדעתי הבעיה התרבותית רצינית
יותר ואיתה צריך להתמודד. רבותי, כפר-שלם אינו בעיה סוציאלית. אין
אלה אנשים המקבלים תמיכה סוציאלית. הבעיה היא בעיה תרבותית
פר-אקסלבס, בעיה של מושגי חיים, של אורחות-חיים, של תפישת עולם,
ועם זה צריך להתמודד.

ד. לוי:

בואו נפסיק לקרוא לזה "חוסר תרבות"
ונדבר על חוסר כלים ושירותים.

אני אמרתי שהבעיה היא בעיה תרבותית.

ש. להט:

אחת הבעיות בחוק זה היא בעיה של כסף. אין זו הבעיה העקרית אבל יש לה חלק נכבד מאד. חבר-הכנסת לין הביא את חיפה כדוגמה. לחיפה היו מספר בעיות שונות במהותן מאלה שבתל-אביב. ראשית, הפרופורציה בחיפה שונה ומספר התושבים הזקוקים לפתרון קטן לאין ערוך מהשוואה לשאר האוכלוסייה; שנית, בחיפה החברה היתה הומוגנית. בואדי סאליב ובאזורים שסביב לו היתה מנהיגות. בשכונות תל-אביב כיום אין מנהיגות, וזו אחת הבעיות היסודיות. כל מי שמופיע בשם מישהו מופיע כתובע, ואין לו שום סמכות אטוריטטיבית כלפי מטה; שלישית, חיפה קיבלה בשעתה סכום כסף מעל ומעבר.

יש בעיה שצריך לזכור. זה יפה מאד להתהדר בחוק, אבל במקרים רבים אין החוק מבטא את המציאות הקיימת. הבעיה היסודית שבגללה לא כפו את החוק היא חוסר שלימות מוסרית. מי שרוצה לכפות את החוק צריך לוודאי שאכן החוק מתקרב לאי-אלו סטנדרטים של צדק. כאשר קובעים חוק שאין לו תוקף חברתי, קשה מאד לתבוע את הפעלתו, ואנחנו יודעים מה קורה עכשיו במשטרת ישראל.

אני בעד שינוי החוק בכפוף לארבעת הקריטריונים הבאים: ראשית, מתן פיצוי של דיור וכסף, כשהדגש הוא על דיור ולא על כסף. בכפר-שלם נתנו תמורה כספית וכך לא פתרו דבר.

זה נוגד את החוק.

ח. שמעוני:

ש. להט:
אני מדבר על מה שעשו. נתנו תמורות כספיות, וכאן שורש הרע, כי כעבור שנתיים חזרו המשפחות לאותו מצב בו היו לפני שקיבלו את התמורה הכספית. שנית, חלק מהבעיה צריך לפתור מחוץ לגבולות המוניציפליים של תל-אביב, וככל שהפתרון המוצע רחוק יותר התמורה צריכה להיות גדולה יותר, כולל קרקע. שלישית, יש לכפות את ביצוע החוק תוך פרק זמן מסויים. אסור להשאיר את החוק כדבר היפוטטי שיתבצע בימות המשיח. דרוש מעקב של הרשות המוניציפלית ואין לתת לדברים להתנהל בצורה בלתי מבוקרת. רביעית, הבעיה של החברה הישראלית, כאשר מקטבים את הנושא, היא פתרון לחברות עירוניות או לחברה של העיר. לא ציג מאומה על-ידי הורקת הערים. הבעיה להביא את הפתרון לתוך החברה ולהשאיר את העיר כעיר, כי אם רוצים לברוח מתוך העיר החוצה, הרי החיים חזקים יותר ופתרונות כאלה, מה גם שהפתרונות האלה אינם מעשיים, כי אז העיר הופכת לבעיה של מצוקה ותת-תרבות. נוסף לכך אי-אפשר ללכת לקראת פתרונות הדרגתיים כי החברה הישראלית לא נבנתה בתהליך הדרגתי. אי-אפשר לעשות אפליקציה מארצות אחרות כי החברה הישראלית נבנתה באורח מלאכותי. לכן גם הפתרונות אינם יכולים להיות הדרגתיים אלא צריכים להיות יותר רדיקליים.

ח. שמעוני:
הפתרונות שניתנו עד כה היו מעגקים כספיים שאינם קשורים עם אכיפת החוק. נראה לי שהמסגרת היחידה בה אפשר לאכוף פתרון על אתר שלם היא המסגרת של החוק. יכול להיות שאין החוק מנוסח כהלכה ואין בו מידת הצדק המקסימלית, אבל זו המסגרת האוכפת היחידה. צריך לאכוף את החוק.

ש. להט:
אבל צריך שהמבצעים יהיו שלימים מבחינה מוסרית שאכן החוק הוא בר-ביצוע.

ח. שמעוני:
אם מנסים לתת פתרון מסויים לכפר-שלם ובאותו זמן מנסים לפתור בעיות של יתר השכונות בצורות אחרות, מסיילא מופנית תשומת הלב לפתרונות האחרים ולא לחוק זה. הפתרון יושג כשהחוק יהיה מתוקן כהלכה ויוחל על כל השכונות בעת ובעונה אחת, כדי שלא תהיה אפשרות של השוואת התנאים בין השכונות עצמן. אם החוק יהיה כתוב כהלכה צריך להחיל אותו על כל השכונות בעת ובעונה אחת, ואם לא יהיה כהלכה אין להחיל אותו על שום מקום. לאור העובדה שזה ענין לטווח ארוך ולא בעשר השנים הבאות נפתור את הבעיה, צריך להתחיל לפעול מהיום. בענין זה יש לי שאלה. נאמר לנו שכאשר אי-אפשר להרחיב דירה מנסים לתת פתרונות ציבוריים, כלומר, מכינים תכנית לשיפור הטביבה כדי שתהיה נאה יותר, שתהיה בה תרבות, שיהיו בה גן-ילדים, מעון-יום, דרך סלולה, עצים. אפשר לשפר את פני השכונה וזה יותר זול. את זה אפשר לעשות בטווח ארוך. מה שקורה הוא שכירושלים,

ח. שמעוני:

שהיא קטנה יותר במספר האוכלוסין מאשר תל-אביב, יש שבעה מרכזים קהילתיים, ויש שיפור עצום בפני השכונות. אני יודע שבתל-אביב יש מרכז קהילתי אחד, בית-תרבות ועד לפני ששה חדשים, כאשר ביקרתי בו, היה מנוכר לסביבתו. אינני יודע מדוע. אבל בכל יתר השכונות אין לא סיפוח סביבתי, לא סיפוח קהילתי ולא כל אותם האביזרים שבידי העיריה והממשלה להקים אותם כדי לשפר במקצת את הלך מחשבתם של הדיירים במקום שאנחנו יודעים כי בעוד שנה-שנתיים יקבלו פתרון. אני חושב שעיריית תל-אביב צריכה לתת דעתה על הפתרונות האלה.

ש. להט:

אתה צודק, אלא שזה מזכיר לי סיפור מסויים. במלחמת האזרחים במספר צייר צייר תמונת ענק בצורת פה ענק, להראות שמה שנעשה שם זעק לשמים. כאשר העמידו אותו צייר לדין ושאלו אותו מי עשה את זה, הוא השיב: אתם.

ח. שמעוני:

אינני מאשים אותך, אבל לפחות תתקן את זה.

היור"ש. ארבלי-אלמוזלינו:

בדיון שקיימנו עכשיו על הבעיות המאפיינות את תל-אביב עמדנו על הפגמים הקיימים ועל הצורך לקדם מה שניתן לקדם. אני חולקת על מספר דברים שנזרקו לחלל, כגון שהבעיה היא יותר בעיה של תרבות. האוכלוסיה הזאת נפלאה. יש לה תרבות משלה, ערכים משלה. אני מציעה שלא נסיל זה על זה אשמה על מה שנעשה או לא נעשה במרוצת השנים. כולנו באותה הקלחת, ולכל אחד יש יד בכשלונות ובהישגים שהיו. עיריית תל-אביב קיימת מזה חמישים שנה והעיר לא נבנתה תוך שנה אלא בתהליך שנמשך חמישים שנה, עם קואליציות שונות ועם מסלול כאלה או אחרות. כולנו חייבים להוציא לא רק את תל-אביב אלא את הארץ כולה מהסכך הזה שנקרא "משכנות עוני". אלה הנקודות השחורות המכערות את מדינת ישראל, ואסור לנו להשלים עם המשך קיומן. כולנו צריכים לעשות הכל כדי שאותן הנקודות יימחקו מעל מפת הארץ, והדרכים לכך הן רבות.

טענה אחת לי למשרד השיכון. עשר שנים קיים חוק פינוי ובינוי, ולולא היה צורך בו הכנסת לא היתה מחוקקת אותו. אם קיבלה אותו הכנסת לפני עשר שנים סימן הוא שיש בו צורך, אך לא נעשה די בתקופה זו על-מנת לממש את ביצוע החוק. אם אנחנו בודקים אם החוק רלבנטי ואם סעיפיו מתאימים למציאות הקיימת, נדמה לי שיש כבר מספר סעיפים שוועדת העבודה הצביעה עליהם כסעיפים שיש צורך לשנותם, והסעיף החשוב ביותר הוא הסעיף בדבר גובה הפיצויים שצריך לתת לאותה משפחה שכאים לפנותה. היום קובע החוק פיצוי שהוא בגדר לעג לרש. אין זה מציאותי, וגם הסכום של 80 אלף לירות הניתן למשפחה אינו משמעותי בשום אופן. אם כן, אחד הסעיפים בחוק שאנחנו דורשים את תיקונו הוא הסעיף הנוגע לפיצויים. צריך שהפיצויים יהיו ריאליים יותר ומתאמים יותר למציאות בה אנו חיים. מעניין שבעת קבלת החוק לא הצמידו את סכום הפיצויים לאיזה סוד, וכך נשארנו באותה קונצפציה שנקבעה לפני עשר שנים ושאינה מתאימה למצב כיום. זו, לדעתי, נקודת מפתח. צריך שהפיצוי יהיה משמעותי, וכרגע אינני מצדיקה את התוצאות הקיימות, כשהמספונים סטרבים ללכת למקום אחר באותו שטח מוניציפלי. לא ניתן לשקם את כל האנשים באותה שכונה, אבל אולי ניתן לשקם את חלקם במקום עצמו, ולכן יש בחוק סעיף בדבר דיוור ארעי ודיוור חלופי. דיוור ארעי בא על-מנת לאפשר שיקום השכונה והשארית חלק מהתושבים במקום. יש תושבים שירצו לעבור למקום אחר מרצונם.

צודקים אלה שאמרו כי דרוש סיפול

אינדיבידואלי, ולא רק על-פי חוק נוכל לפתור את הבעיה. הבעיה סבוכה ומורכבת ואל נקל בה ראש. כאשר נגיע לסיכום הדיון בנושא נצביע על הדברים הריאליים ועל האפשרויות שיקלו על המשתכן בבחירת מקום מגורים. הלוואי שאפשר היה להעמיד לרשות המשתכן עשר אלטרנטיבות, אבל אם לא יהיו עשר אלטרנטיבות אלא חמש, האם נאמר שחמש אלטרנטיבות אלה אין בהן כדי לתת תשובה למשתכן?

אני חושבת שמשרד השיכון צריך להתפנות

יותר מאשר בעבר לנושא של הרשות לפינוי ובינוי, לבצע את החוק ביתר הקפדה ולשתף יותר פעולה עם העיריה שהיא הכתובת הישירה. גם העיריה צריכה לתת את הדעת מה לעשות כדי שיהיה פתרון הדרגתי, ואינני יודעת

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

למה מתכוון סר להט באמרו: "לא פיתוח הדרגתי". לדעתי, לא נוכל להתקדם אם נתחיל במספר מקומות בעת ובעונה אחת, והלוואי שננקוט שיטה הדרגתית ומתמדת.

ש. להט: צריך ללכת בדרך לא שגרתית.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: אני מדברת על שיטה הדרגתית ומתמדת, כך שאם לא נגיע לפתרון של מאה אחוז נגיע לפחות לפתרון סביר שיקיף את רוב דיירי משכנות המצוקה. קיימת מצוקה של דיור, אך לא תמיד מצוקה של תרבות ושל רמת חיים או רמה כלכלית. לא על זה לבדו אדם יחיה. החברה כולה חייבת לעשות כל מה שרק אפשר כדי לאפשר גם למשפחות הללו לפתח את התרבות שיש להן ואת הערכים שהן נושאות איתן.

אחת הנקודות החשובות שבלעדיהן לא ייתכן פתרון היא עבודה קהילתית מתוכננת, רצופה ומסודרת אשר תשתף את כלל האוכלוסיה הבאה להתיישב בשיכונים החדשים, כי זו הדרך למניעת הפיכת המקום ל"סלמס" וחזרה לאותם חיים שהיו למשפחה בדיור המצוקה.

את הדיון הזה נמשיך באחת הישיבות הקרובות. אני מודה לראש העיר תל-אביב על התרומה שתרם לסיצוי הדיון בנושא זה, והלוואי שהמסקנות שהוועדה תקבל יהיה בכוחן לסייע בפתרון הבעיות הקיימות. אם יש לאנשי העיריה הצעות קונקרטיות, נבקש להעבירן אלינו בכתב.

ב) חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 17), תשל"ה-1974

(הצעת חוק של חברת-הכנסת ש. ארבלי-אלמוזלינו)

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 17), תשל"ה-1974. הנושא עלה מזמן והחוק היה אמור להיכנס לתקפו ב-1 באפריל 1975, וכל יום שעובר הוא הפסד של הנכים. אומר בקיצור מה ההצעה. הצעת החוק באה לשפר ולהיטיב את הקיצבאות הניתנות לנכים במסגרת חוק ביטוח נכות, והכוונה הן לקיצבאות היסוד והן לתוספות התלויות. כאשר התקבל חוק ביטוח נכות הוא קבע שהקיצבה תהווה 20% מהשכר הממוצע במשק ולגבי תלויים הוא קבע 10% לתלוי ראשון, ולכל תלוי נוסף - 8% מהשכר הממוצע במשק. מאז נשתנתה המציאות גם לגבי מקבלי קיצבאות זיקנה שהקיצבה היא הכנסתם היחידה והם מקבלים תוספת של הטבה סוציאלית. הוועדה קבעה שמה שהם יקבלו יחד עם ההטבה הסוציאלית לא יפחת מ-25%. אשר לנכים שאין להם הכנסה נוספת ושמתקיימים על הכנסה של 20% מהשכר הממוצע במשק, ההצעה היא להגדיל את קיצבת היחיד מ-20% ל-25% מהשכר הממוצע במשק, ובמקום 10% לתלוי ראשון ו-8% לכל תלוי נוסף ידובר על 12.50% ועל 10% מהשכר הממוצע.

בזמנו דובר על כך שקיצבת היחיד של 25% תותנה בכך שזו הכנסתו היחידה של הנכה, אבל ההצעה שלפניכם אינה כוללת הגבלה זו, ואני שמחה שגם המוסד לביטוח לאומי הגיע למסקנה שאין להגביל את קיצבת היחיד של 25% בתנאי שאין לנכה הכנסה מסקור אחר. אולי בעקבות הרפורמה במס-הכנסה מוטב להכניס תיקון זה עכשיו.

מר רוטר: הצעת החוק של כבוד היושבת ראש נדונה כבר בממשלה, ואם לומר את האמת הרי

בשעתו היו התלבטויות בענין זה. דומני שבדצמבר 1974 התחלנו את התהליך ולאחר לבטים שהיו לנו קענתה הממשלה להצעה המונחת בפניכם. בשעתו היתה היענות לתיקון אחד, והוא שהגדלת קיצבת היחיד מ-20% ל-25% תותנה במבחן ההכנסות המקובל בחוק ביטוח הנכות הכללי. כפי שאתם זוכרים, גם תוספת התלויים לבן-זוג ולהורים שכל פרנסתם על הנכה מותנית בחוק זה במבחן ההכנסות, והוצע שהתוספות שניתן כאן לתלויים יהיו מותנות גם להבא באותו מבחן הכנסה הקיים בחוק, ואילו התיקון בא דק להגדיל את הקיצבאות לנכה עצמו ולתלויים בו. בכך אנחנו מגיעים להשוואת רמת ההכנסה המובטחת לנכים במסגרת חוק הביטוח הלאומי לרמת ההכנסה המובטחת לקשישים, יחד עם ההסדרים לפי סעיף 200 בדבר הטבה סוציאלית.

מר רוטר:

ההבדל בין הטיפול בהכנסת של נכים ובין הטיפול בהכנסת של הזקנים הוא בכך שהזקנים זכאים לקבל את הקיצבה שלהם בשיעורים קטנים יותר מאשר בתחיקה שלפניכם. קיצבת הזקנים היא בשיעור של 15%, ואותם 15% ותוספות התלויים שבאות עם קיצבה זו אינם מותנים במבחן של גובה ההכנסה. אבל אם אין לקשיש ולתלויים בו הכנסה כדי קיום, באה ההטבה הסוציאלית ומיטיבה את הכנסתם על השיעורים שלפניכם. לגבי הנכים השיעור קצת שונה. קיצבת היחיד, כפי שהיא ניתנת כבר בחוק, היא 20% ורק תוספות התלויים מותנות בגובה ההכנסה שיש לנכה. אם ניקח נכה או קשיש שאין לו הכנסה כדי מחיה, הרי על-ידי התיקון שאנחנו מציעים אנחנו משווים את רמת ההכנסה המובטחת לקשיש לרמת ההכנסה המובטחת לנכה. שניהם כיחידים יקבלו 25% מהשכר הממוצע במסק.

כפי שכבר הסבירה כבוד היושבת ראש, בשלב הראשון של הדיונים לפני חדשים אחדים הותנתה הגדלת הקיצבה מ-20% ל-25% במבחן ההכנסות. 20% זו היתה זכות של כל נכה, ללא קשר לרמת ההכנסה, ובלבד שמדובר בנכה של 100%, כפי שהחוק קובע. הוצע להגדיל את קצבת היחיד מ-20% ל-25% ובגירסה הראשונה הוצע שגם תוספת זו, ולא רק תוספת התלויים, תהיה מותנית בכך שלנכה אין הכנסות אחרות מעבר למותר בחוק. היום, עם ההתקדמות בדיונים סביב התיקונים, הרפורמה במס הישיר והתיקונים המקבילים שאנחנו עומדים להגיש במסגרת חוק הביטוח הלאומי, חשבנו על נושא זה מחדש ויחד עם חברינו במשרד האוצר ובמשרדים אחרים ראינו מקום לוותר על התנאי של מבחן ההכנסות, משום שהניכוי המיוחד של הנכים במסגרת פקודת מס-הכנסה עומדת להתבטל. אם כן, הקבוצה שתפסיד את הניכוי המיוחד לפי המלצת ועדת בן-שחר היא בערך הקבוצה ששוללים ממנה את התוספת של 5% כשהיא עולה בהכנסתה על סף המס, כך שאנחנו רואים בזה מעין איזון של השינוי ההוא.

לענין תוספות הילדים. ההצעה כפי שהגישה אותה היושבת ראש בנובמבר-דצמבר 1974 הוגשה בעת שקצבאות הילדים היו ברמה נמוכה יותר מאשר כיום, ובולדאי ברמה נמוכה יותר מכפי שהממשלה עומדת כנראה להציע בעקבות הרפורמה במס ישיר ובקצבאות הביטוח הלאומי. לאור זאת אנחנו רואים צורך להציע היום שהקצבה הנוספת הניתנת לילדים במסגרת פרק ו' - 2 תהיה בתיאום עם רמת הקצבאות שייקבעו לכלל ילדי ישראל במסגרות האחרות. במסגרת פרק זה אנחנו רק רואים צורך להשלים את קצבת הילד הראשון והשני לאותה רמה של שתי בקורות או 200 לירות שומדים, כנראה, להציע במסגרת התיקון. אם כן, אנחנו מקבלים בהחלט את התיקון המוצע, עם התיקון המתאים את קצבת הילדים לפערכת הקצבאות שתיקבע בזמן הקרוב במסגרת הרפורמה, לפי הצעת חוק שתונח בימים הקרובים על שולחן הכנסת. בד בבד אנחנו מוכנים גם לבטל את מבחן ההכנסות הקשור במעבר מ-20% ל-25%.

ט. דרובלס: אני אתמוך בתיקונים, אם כי בצורה שונה מכפי שבוצעו. בכנסת השביעית היה חלק די גדול של חברי כנסת שהציע שהמינימום היה 25%, אך הממשלה הצליחה, כנראה, לשכנע את רוב הוועדה שבשום פנים ואופן לא נוכל לעמוד ב-25%, 12.50% ו-10%. אני שמח שהיום גם הביטוח הלאומי אומר שאפשר לעמוד בתיקון כזה. יחד עם זאת אני רוצה להציע שתשקלו את האפשרות לקבוע 30% במקום 25%, 15% במקום 12.50% ו-12.50% במקום 10%.

ח. שמעוני: לגבי מחזורי הכנסה יש הרעה כי אותם 5% היו צריכים להינתן כתוספת.

זה ימשיך להינתן כתוספת. **מר רוטר:**

ח. שמעוני: בלי הרפורמה של ועדת בן-שחר השיעור היה 20%, ועכשיו מציעים 25%. אבל אנשים קיבלו 5% בצורה של ניכויים. עכשיו יקבלו כולם 25%. למעשה אלה שאין להם הכנסה נוספת צריכים לקבל אותם 5% נוספים שחבר-הכנסת דרובלס מדבר עליהם. כלומר, 5% נוספים אלה יהיו לפי מבחן הכנסה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: משמע שאותם 5% שמעל ל-25% יהיו לפי מבחן הכנסה.

כן, יינתנו 5% להטבה סוציאלית.

ח. שמעוני:

מר רוטר:

אינני רואה את ההרעה כאן ואסביר את העניין. ההצעה כפי שעמדה עד לפני זמן קצר שללה ממי שיש לו הכנסות מסקורות אחרים את התוספת של 5%, אבל מי שהיה חסר אמצעים או שהאמצעים שעמדו לרשות היו מוגבלים ועמדו מתחת לסף המס היה יכול לקבל בדרך-כלל את ה-25%. אילו לא הרפורמה במסגרת מס הכנסה הייתה ההצעה נשארת כפי שהיא היום. כלומר, נכה מחוסר אמצעים, אם הוא יחיד, יכול לקבל 25%, אבל אם יש לו הכנסות אחרות הוא מאבד חלק מקצבת היחיד שלו ויורד מ-25% ל-20%. מס-הכנסה מתחשב בנכה באופן חלקי על-ידי מתן ניכוי מסויים, והנכה היה יכול לשלם תשלום מס מופחת, בהתאם לרמת ההכנסה ולשיעור המס השולי שלו. כמובן, הניכוי ממס-הכנסה לא היה מפצה אותו על 5% אלה. אם כן, נטו הסידור הנוכחי לא היה טוב יותר בשביל הנכה.

מדובר עכשיו על שינוי אחד: אותה

קבוצה שהיתה מפסידה קודם לכן את ה-100 לירות וכנגד זה קיבלה ניכוי מיוחד של מס-הכנסה בסך 30 לירות, תקבל מעכשיו את מלוא הסכום של 100 לירות ולא נבדוק בציציותיה, אבל לא תקבל אותן 20-30 לירות. כלומר, הוא תיהנה נטו מהעיסקה הזאת ב-70-80 לירות. אני חושב שבזה איננו מרעים בדבר את גורלו של הנכה שלא היו לו הכנסות אחרות. הוא מקבל 25%. החזרנו את הנורמה או את הכלל שהיה מקובל עלינו בחוק המקורי, לפיו הקצבה ליחיד היא אוניברסאלית ואינה מותנית במבחן ההכנסות, ורק הכנסות התלויות מותנות במבחן הכנסות. גם פיצינו פחות או יותר את אלה העומדים "לאבד" את הניכוי המיוחד בדרך של ויתור על המבחן הזה. כך שנראה לי שהעניין מאוזן ואינני רואה את הפגיעה בקבוצה זו או אחרת.

להעדר חדר-הכנסת דרובלס. כמובן,

30% הם יותר מ-25%, וברור שנכה שיש לו הכנסה גבוהה יותר יכול לקנות יותר דברים שכסף קונה. מטבע העניין אני חושב שחברי הכנסת יכולים להבין, שבאשר התלבטה הממשלה ובדקה אם היא יכולה להיעתר לבקשה להגדיל את קצבות הנכות, היא הביאה בחשבון, בין השאר, את מה שהתרוש בשנים האחרונות בחברה הישראלית, וברור שלנגד עיניה היו ההתייקרויות שחלו בעקבות הפיחות, הגדלת תמיכות הסעד, הגדלת ההטבות הסוציאליות לקשישים ולמשפחות מרובות ילדים. זה היה הרקעלמי שהציע את ההצעה.

ב-1973, כאשר חוק חוק הנכות, שר

העבודה אמר שהוא מביא הצעה המשפרת את רמת חייהם של נכים נזקקים. מי שבדק את רמת תמיכות הסעד והישווה אותן לרמת הקצבה שהונסחה לנכה יכול היה להיווכח שאדם אשר קיבל תמיכת סעד בגלל נכות והוא זכאי לפי החוק לקצבת נכות הגיע אטנם לשיפור רציני ברמת חייו ורמת ההכנסה שלו עלתה ב-20%-30%. אבל היו התפתחויות מאז אותה תקופה, וכיום מכסת הסעד ליחיד היא כ-430 לירות והקצבה לנכה, שלא הותאמה למה שקרה במשק, היא 440 לירות. כלומר, בסך-הכל יש היום הגדלה של כ-12%-10% בין קצבת היחיד בניסוח לאומי לנכה ב-100% לבין תמיכת הסעד. בהצעת התקנון הבאנו בחשבון את השינויים במשק ואנחנו מחזירים את היחסיות שהיתה בין קצבת הנכה לבין תמיכות סעד וקצבות הקשישים ב-1973. היה פיגור מסויים במערכת לגבי החוליה הזאת והיום באנו ליישר את הקו.

ח. שמעוני:

נניח שאדם נכה מגיע לזיקנה. לא יחול שום שינוי בגובה הקצבה שלו, ואני אומר שלנכה יש הרבה יותר הוצאות. לכן יש לתת אותם 5% למי שמחוסר הכנסה.

מר רוטר:

אתה צודק ואתה נוגע בעניין שאינו מתחיל בגיל 65 אלא בנכות. אורך חייו של נכה שונה מאורך חייו של אדם בריא, ואם קבענו סולם מסויים של הכנסה מינימלית מובטחת במערכת לגיל זיקנה או לאלמנה צעירה, הרי בבואנו להחיל את העניין על נכים צריכים אנו להתחשב בצרכים המיוחדים שיש להם כאנשים נכים, לכן קבענו סעיפים מיוחדים בחוק שיאפשרו למוסד לביטוח לאומי לקבוע הטבות נוספות לאנשים נוספים, ואנחנו נמצאים עכשיו בעיצומה של הכנת תקנות שיבואו להיטיב עם הנכים המרותקים למיטה או לצורך ניידות.

ח. שמעוני:
יש להבין בחשבון גם את יוקר המחיה.
אדם בריא יכול לערוך את קניותיו
בשוק מחנה-יהודה, ואילו נכה צמוד לצרכניה שם המצרכים יקרים יותר.
אינני מדבר על דברים מיוחדים. רמת המחיה של הנכה פשוט יקרה יותר.

מר רוטר:
לכך ישנה קצבת הנכות המיוחדת. אם
אין הנכה מסוגל להשתמש בתחבורה
ציבורית וכל ניידותו תלויה ברכב פרטי, יינתן לו הטבות נוספות על
קצבת היחיד, ואנחנו בעיצומה של הכנת תקנות מיוחדות לאותם סעיפים,
ואני משער שתוך החדשים הקרובים אוכל להביא בפניכם את ההצעות הספציפיות
בדבר גמלאות בכסף ובעין לצרכים הספציפיים של הנכה.

ל. דיציאן:
מה הרזרבה שהצטברה בענף זה של
הביטוח הלאומי?

אני מציע שנקיים דיון על השכר הממוצע
במשק ועל מבוהו, והוא קשור עם כל מערכת הביטוח הלאומי. הדגשתי היא
שהוא מפגז במידה רבה מאד אחרי ההתייקרות האמיתית במשק. נראה לי
שההטבות הניתנות לפי סעיף 11(ג) אינן עונות על הצרכים, בעיקר בתקופה
של אינפלציה דוהרת. לאור מצב זה הייתי מבקש מאד שהוועדה תקיים דיון
ממזה בנושא זה.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:
נקיים דיון. יש בהחלט מקום לקיים
דיון על כל נושא השכר הממוצע במשק
והתחשיבים.

מר רוטר:
חברי הכנסת זוכרים ודאי שקבענו
בחוק ביטוח הנכות הכללי מספר שלבים.
השלב הראשון התחיל כבר ב-1 באפריל 1974. נוצרה הזכאות לנכים שקראנו
להם "חדשים", כלומר אנשים שנכותם נוצרה אחרי ה-1 באפריל. במשך השנה
קיבלנו כ-8000 תביעות בסניפי המוסד, חלקן גם של נכים קודמים שלא
רצינו לדחות אותם ושהשארנו אותם לשנת הטיפול הזאת, אבל רובן של נכים
חדשים. יש תביעות מסוימות שנדחו אחרי בדיקה אצל רופא או שנדחו משום
שלא נתקיימו תנאים מהותיים אחרים. למעלה מ-2000 תביעות אושרו והתחילו
לשלם אותן עוד בשנת הכספים הקודמת. לפי הערכתנו יש נכים חדשים שלא
מיצו את זכויותיהם עד מרץ 1975 ובחדשים הראשונים של שנת כספים זאת
אנחנו ממשיכים לקבל תביעות של נכים שהם בגדר נכים חדשים ושלא פנו
אלינו מיד, וזאת מסיבות רבות. כדי להדגים את הבעיה אני רוצה להזכיר
שיש עניין כאוב מאד של אנשים החולים בגידולים סרטניים, ואנשים אלה
לא תמיד יודעים זאת. הם לא יודעים להגיש תביעות מיד, אלא הדבר מתברר
כשהם נמצאים במצב קשה. לא תמיד מוגשת תביעה כאשר אנשים מפסיקים לעבוד
כי הם אינם מודעים לכך וזו, למשל, אחת הקבוצות שבה אנו נתקלים
בפיגור בהגשת תביעות.

ד. לוי:
אני מבין שאין מסכמים היום את העניין
כי יש בקשה של הסיעה לא לסכם עכשיו.
חבר-הכנסת דרובלס ביקש בשם הסיעה לא להכריע אלא לאחר שתתקיים
התייעצות סיעתית. חבר-הכנסת דרובלס ביקש אותי להודיע זאת בשמו.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:
אני רואה את הנושא הזה כנושא דחוף
שהיה צריך להיכנס לתקפו ב-1 באפריל.
אולי נסכם עקרונית שאנחנו מקבלים את ההצעה בחיוב ומוכנים להניח אותה
על שולחן הכנסת, אבל אם סיעת הליכוד תרצה שהנושא יידון שוב בוועדה,
לא תהיה ברירה אלא לקיים דיון נוסף.

ד. לוי:
אנחנו רוצים להתייעץ.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:
אם כן, נחכה עד מחר.